

Een verdacht profiel

Selectief politieoptreden in Veenendaal

Marloes Huijsen

Een verdacht profiel

Selectief politieoptreden in Veenendaal

Marloes Huijsen

2011

Email: MHuijsen@hotmail.com

Inhoudsopgave:

Dankwoord	4
Inleiding	5
Hoofdstuk 1: Veiligheid en selectiviteit	10
Onveiligheidsgevoelens	10
Onveiligheidsgevoelens en de media	12
Selectief politieoptreden en etnisch profileren	14
Organisatie en cultuur	17
Hoofdstuk 2: Politie Veenendaal	21
De gemeente en de politie	21
Criminaliteit in Veenendaal	24
Problemen met Marokkaanse jongens	25
Hoofdstuk 3: Het politiewerk in Veenendaal	27
Een publieke organisatie	27
Contact met de burger	31
De Veenendaalse politiecultuur:	33
rechtvaardigheid, vervreemding, gevaar en intuïtie	
Surveilleren	36
Hoofdstuk 4: Selectiviteit	41
Wanneer is iemand verdacht?	41
Etnisch profileren?	46
Repressieve maatregelen	49
Conclusie	51
Bibliografie	56
Bijlage 1: Rangen	61
Bijlage 2: Verdachten en herkomst	62
Bijlage 5: Samenvatting	63

Dankwoord

Zonder hulp had dit onderzoek nooit plaats kunnen vinden. Ik bedank daarom Hans Boutellier. Zonder zijn doorverwijzing had ik nooit contact kunnen leggen met de juiste persoon. Ook wil ik Ad Sanders bedanken voor het enthousiasme waarmee hij mijn onderzoeksvoorstel ontving. Hij is doorslaggevend geweest in mijn toelating tot het onderzoeksveld. Daarnaast bedank ik Henk Timmer, voor zijn praktische blik en het officieel regelen van de toelating.

Speciale dank gaat uit naar David Strakinga, mijn aanspreekpunt binnen politie Veenendaal. Hij heeft mij geïntroduceerd bij het wijkteam en gaf mij meteen het gevoel dat ik welkom was. Ik kon altijd bij hem terecht voor vragen en hij heeft mij gedurende het onderzoek goed begeleid.

Zonder begeleiding en steun had ik dit onderzoek niet kunnen doen zoals ik het heb gedaan en had ik deze thesis niet kunnen schrijven. Daarvoor wil ik in de eerste plaats mijn scriptiebegeleidster Miriam Geerse bedanken. Bedankt voor uw geduld en de opbouwende kritiek. U wist misschien weinig over de politie, maar dit deed niets af aan de manier waarop u mij heeft begeleid. Verder wil ik Sophie Gunnink bedanken, mijn medestudent. Ze was mijn steun en toeverlaat gedurende dit onderzoek. Ook wil ik mijn vader bedanken, omdat hij al mijn stukken heeft nagekeken zonder te klagen en mijn vriend voor zijn begrip dat ik hem even wat minder kon zien en altijd moe was.

In het bijzonder wil ik alle politiemensen van Veenendaal bedanken die hebben meegewerkt aan dit onderzoek voor hun openheid. Ondanks dat zij eigenlijk geen keus hadden, namen ze mij elke keer weer zonder morren mee. Dankzij hen heb ik een fantastische tijd gehad en heb ik een kijkje kunnen nemen in een wereld die voor buitenstaanders doorgaans een groot mysterie is.

Inleiding

Op 14 oktober 1976 lopen twee politiemannen 's nachts in Amsterdam ter hoogte van de Warmoesstraat. Een getinte man die uit de richting van een café komt loopt hen tegemoet. Het café staat bekend als een plek voor handelaren en gebruikers van verdovende middelen. De agenten houden de man staande, want ze vinden hem erg verdacht. Wanneer de man zijn hand niet uit zijn zak wil halen willen de agenten hem meenemen naar het bureau. Er ontstaat een worsteling en de man laat iets vallen. Dit blijkt heroïne te zijn en de man wordt gedagvaard. Het Amsterdamse gerechtshof vindt daarentegen dat er geen reden was voor het staande houden en het fouilleren van de man. Dat hij kwam aanlopen uit de richting van het café is nog geen redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit (Doomen 2009: 9-10).

Bovenstaand verhaal is een goede illustratie van het probleem waar ik in geïnteresseerd ben, namelijk selectief politieoptreden.

Uit het vele onderzoek dat gedaan is naar de relatie tussen etniciteit en criminaliteit is gebleken dat in Nederland in vergelijking leden van etnische minderheden¹ vaker voorkomen in alle fasen van het rechtssysteem dan leden van de etnische meerderheid (van der Leun 2010: 107). Leden van etnische minderheden zijn dus oververtegenwoordigd in de criminaliteitsstatistieken. Dit geldt voor zowel mannen als vrouwen (Blokland 2010). Het gaat hierbij wel om veelvoorkomende criminaliteit als diefstal en geweld, want in delicten als fraude of bedrijfscriminaliteit zijn ze juist ondervertegenwoordigd (Bovenkerk 1993: 275-276). Deze oververtegenwoordiging (en ondervertegenwoordiging) van leden van etnische minderheden in de criminaliteitsstatistieken wijst op sociale ongelijkheid en een gebrek aan integratie. Een goede integratie zou namelijk betekenen dat het criminaliteitsprofiel van etnische minderheden overeenkomt met dat van de etnische meerderheid. Het is daarom van belang dat duidelijk wordt waar de oververtegenwoordiging een gevolg van is (Bovenkerk 1993: 276).

¹ Ik vermijd het gebruik van de woorden 'allochtoon' en 'autochtoon', omdat deze vaak op een verkeerde manier worden gebruikt. Een allochtoon is wettelijk gezien iemand die geboren is in het buitenland of die minstens één ouder heeft die geboren is in het buitenland. In de dagelijkse conversatie wordt daarentegen iemand met één Duitse ouder bijvoorbeeld niet bestempeld als een allochtoon en een derde generatie immigrant waarvan beide ouders in Nederland geboren zijn, maar de grootouders in Marokko wel. De begrippen etnische minderheid en etnische meerderheid zijn daarom meer bruikbare begrippen in de antropologie. Niet alleen geven deze begrippen weer wat er in het publieke debat eigenlijk met allochtoon en autochtoon bedoeld wordt, maar ook geven ze de machtsverhoudingen aan die bestaan tussen de meerderheid en minderheden die meestal kleiner zijn in aantal en worden gezien als een probleem door de meerderheid. Mensen zullen zichzelf vaak niet definiëren als lid van een etnische minderheid, maar als Nederlander of Marokkaan. In de loop van deze thesis zullen deze woorden dan ook gebruikt worden om een bepaalde etnische groep aan te geven.

Het was lange tijd een taboe om te spreken over een relatie tussen criminaliteit en etniciteit. In sommige Europese landen, zoals België, is dat nog steeds zo. Vanaf begin jaren negentig veranderde het politieke en maatschappelijke klimaat in Nederland met betrekking tot het onderzoeken van de relatie tussen criminaliteit en etniciteit (van der Leun 2010: 110). Nederland is nu een voorloper op dit onderzoeksterrein. Voor Nederlandse onderzoekers namen ook de mogelijkheden toe om onderzoek te doen naar deze relatie. In 2002 werd namelijk het Herkenningsdienstsysteem (HKS), waar aangiftegegevens en persoonskenmerken als nationaliteit van verdachten worden vastgelegd, gekoppeld aan de Gemeentelijke Basis Administratie, welke individuele gegevens van alle bewoners bevat. Hierdoor kan er nu ook een onderscheid gemaakt worden tussen het criminele gedrag van leden van de etnische meerderheid en het criminele gedrag van leden van etnische minderheden, dus ook de tweede en derde generatie hiervan (Blokland 2010).

Sommige onderzoekers (o.a. Gemert 1998 en van San 1998) menen dat de oververtegenwoordiging van etnische minderheden in de criminaliteitscijfers verklaard kunnen worden door de verschillen die er bestaan tussen de cultuur van etnische minderheden en de cultuur van de etnische meerderheid. De opvattingen en gewoonten van etnische minderheden met betrekking tot criminaliteit en regeloverschrijdend gedrag zouden dan anders zijn dan die van de etnische meerderheid (van der Leun 2010: 114). Het delict eerwraak wordt bijvoorbeeld een cultureel delict genoemd, wat impliceert dat het verklaard kan worden door de cultuur. Andere onderzoekers zoeken een verklaring in de sociaaleconomische achtergrond van etnische minderheden of de zwakke binding die zij ervaren met de staat. De mogelijkheid dat selectiviteit van het justitiële apparaat, waar de politie onderdeel van is, een verklaring is voor de oververtegenwoordiging wordt door Nederlandse criminologen veelal genegeerd. In België is hier wel veel onderzoek naar gedaan². Desalniettemin is er de laatste jaren ook daar nauwelijks meer onderzoek gedaan naar de invloed van het politieoptreden op de criminaliteitscijfers (van der Leun 2010: 115). Door middel van dit onderzoek wil ik een bijdrage leveren aan de discussie over de relatie tussen etniciteit en criminaliteit en over het politiewerk op straat. Wanneer de resultaten aantonen dat etnische minderheden onevenredig veel aandacht krijgen van de politie, geeft dit hopelijk aanzet tot meer onderzoek naar de

² In België is het misschien taboe om te spreken over een relatie tussen etniciteit en criminaliteit, maar ook daar kan de oververtegenwoordiging van etnische minderheden in de criminaliteitsstatistieken niet genegeerd worden. Het Belgisch onderzoek richt zich daarom voornamelijk op verklaringen voor deze oververtegenwoordiging die niet teruggelid kunnen worden op bepaalde kenmerken van etnische minderheden, zoals de sociaaleconomische positie of de cultuur. Dit kan namelijk een stigmatiserend effect hebben, waarbij alle leden van etnische minderheden worden gelabeld als 'crimineel'. De 'schuld' wordt gezocht in de samenleving, niet in specifieke kenmerken van etnische minderheden.

invloed van politiselectiviteit op criminaliteitscijfers en een aanpassing van het beleid zodat etnische profilering wordt voorkomen.

Politiewerk is niet mogelijk zonder een zekere vorm van selectiviteit. Politie mensen hebben namelijk niet de mogelijkheid om iedereen even intensief in de gaten te houden. Bepaalde groepen en individuen vallen een agent meer op en deze verdachten krijgen daarom meer aandacht van de politie, soms op basis van eerdere ervaringen met crimineel gedrag van leden van deze groepen (Bervoets 2006: 29). De keuzes die agenten moeten maken wat betreft hun tijdsverdeling kunnen leiden tot 'etnisch profileren' waarbij politie mensen een persoon die behoort tot een etnische minderheid eerder verdacht vinden op basis van vermeende groepskenmerken (Bervoets 2006: 29). In de samenleving heerst namelijk het beeld dat crimineel gedrag een kenmerk is van etnische minderheden. Dit beeld van de criminele etnische 'ander' wordt ondermeer gevormd door de berichtgeving waarin steeds vaker de etniciteit wordt vermeld. Van de hoeveelheid krantenberichten met als onderwerp 'overlast' werd in 1990 slechts in vijf procent van de berichten een koppeling gemaakt met etniciteit, in 2008 was dit al 35 procent (Koemans 2010: 205). Ook de criminaliteitscijfers dragen bij aan de vorming van het beeld van de criminele etnische 'ander'. Deze cijfers worden vervolgens aangedragen als rechtvaardiging voor etnische profilering.

Politie mensen kunnen door verschillende factoren beïnvloed worden in hun werk. Zo hebben ze een bepaalde taak toegewezen gekregen in de samenleving, namelijk het beschermen van de veiligheid en het in stand houden van de sociale orde. De onveiligheidsgevoelens van de bevolking kunnen dan een directe invloed hebben op de taak van de politie. Als burgers zich onveilig voelen door hangjongeren zullen deze hangjongeren onderdeel worden van het takenpakket van de politie. Agenten voelen ook de druk vanuit de samenleving om veiligheid te garanderen, hierdoor kan het oplossen van het probleem belangrijker worden dan de manier waarop het probleem wordt opgelost, waardoor bijvoorbeeld de regels die aan politieoptreden gesteld zijn, worden overtreden (Chan 1996: 122). Media kunnen politieagenten ook beïnvloeden, vooral omdat de media een grote invloed hebben op de perceptie van criminaliteit en onveiligheid van het volk (Dowler 2006). Ook wordt er gesteld dat de politie een eigen cultuur heeft die hun gedrag kan verklaren (Chan 1996). De vraag die ik wil beantwoorden is daarom welke factoren van invloed zijn op de keuzes die agenten maken met betrekking tot het staande houden van burgers. Ik hoop er zo achter te komen of de oververtegenwoordiging in de criminaliteitsstatistieken van etnische minderheden deels teruggeleid zou kunnen worden op de selectiviteit van de politie.

Tijdens mijn onderzoek heb ik mij vooral gericht op de praktijk van het staande houden, omdat ik van mening was en ben dat hierin de selectiviteit van politiemensen het duidelijkst naar voren komt. Staande houden is iets anders dan aanhouden. Met aanhouden wordt namelijk het arresteren van burgers bedoeld. ‘Arresteren’ is niet terug te vinden in de vocabulaire van justitie. Staande houden daarentegen betekent het stoppen en controleren van burgers. Een ‘staandehouding’³ kan wel leiden tot een aanhouding of een boete, maar hoeft geen gevolgen te hebben.

Voor dit onderzoek heb ik tien weken lang drie dagen per week doorgebracht bij de politie in Veenendaal. Ik kwam hier terecht via hoogleraar Hans Boutellier van de Vrije Universiteit Amsterdam die voorstelde om contact op te nemen met Ad Sanders, adviseur van de korpsleiding Utrecht. Aangezien wijkteam Utrecht geen ruimte had voor een onderzoeker verwees Ad Sanders mij door naar Henk Timmer, beleidsmedewerker van district Heuvelrug en Binnensticht. In Veenendaal kon ik wel terecht. Omdat het wijkteam in Veenendaal klein is, was het makkelijker om een goede band op te bouwen met de agenten. De meeste dagen was ik er in de avond of in de nacht. Op die momenten gebeurde er meer⁴. De nachten waren zeer productief, omdat er dan weinig politiemensen in dienst waren en er een gemoedelijke sfeer hing, waardoor er de mogelijkheid bestond tot diepere gesprekken. Ik heb vooral gebruikt gemaakt van participerende observatie en informele interviews waarbij ik vragen stelde naar aanleiding van de gebeurtenissen die we meemaakten. De meeste van mijn tijd bracht ik door op de achterbank van de politiewagen, terwijl we rond reden, naar een melding gingen of iemand staande hielden. Ik heb hierdoor dingen kunnen waarnemen en meemaken die ik zonder participerende observatie nooit te weten zou zijn gekomen. Naast deze methode heb ik ook nog zes open interviews afgenomen, waarbij ik onderwerpen heb uitgediept die tijdens het participerend observeren mijn interesse hadden gewekt. Naast drie hoofdagenten en één agente heb ik een groepchef en één van de twee wijkchefs geïnterviewd, zodat alle lagen van de voor mijn onderzoek interessante populatie vertegenwoordigd waren.

In het eerste hoofdstuk van deze thesis zal er dieper worden ingegaan op onveiligheidsgevoelens en de rol die de media hierin speelt, omdat de veiligheidsgevoelens van burgers een grote rol spelen in het politiewerk. De politie wordt door de bevolking gezien als de beschermer van veiligheid en de politie ziet zichzelf ook als in dienst van de burgers. Juist in deze periode, waarin onveiligheidsgevoelens steeds sterker worden en veelal gericht worden jegens etnische ‘anderen’, kunnen deze gevoelens vergaande gevolgen hebben voor

³ ‘staande houding’ en ‘er wordt staande gehouden’ is politiejargon dat ik in deze thesis ook zal gebruiken.

⁴ Er werd ook meer staande gehouden, omdat het minder druk was op de wegen.

de manier waarop de politie haar werk doet. Na de behandeling van onveiligheidsgevoelens en de media zal de invloed van selectief politieoptreden op de criminaliteitscijfers besproken worden aan de hand van onderzoeken uit onder andere Amerika en Australië. De politieorganisatie, de politiecultuur en de vermeende invloed die deze cultuur heeft op het gedrag van agenten zal ook aan bod komen, omdat uit onderzoek is gebleken dat die factoren van invloed zijn op het politiewerk. Het tweede hoofdstuk gaat dieper in op de onderzoekslocatie, de criminaliteitsbestrijding in Veenendaal en de problematiek die heerst in het gebied. In het derde hoofdstuk zal het politiewerk in Veenendaal besproken worden. Hoe is het wijkteam Veenendaal georganiseerd, waar ligt de grootste prioriteit en hoe is de houding jegens etnische minderheden? Het vierde hoofdstuk tenslotte behandelt de selectiviteit van de agenten. Wie worden er staande gehouden en speelt etnische profilering hierbij een rol? Hierna volgt de conclusie waarin overzichtelijk zal worden welke factoren van invloed zijn op het politiewerk in Veenendaal en op welke manier de onvermijdelijke selectiviteit in het staande houden tot uiting komt.

Hoofdstuk 1: Veiligheid en selectiviteit

Onveiligheidsgevoelens

Veiligheidsgevoelens kunnen door veel aspecten beïnvloed worden. De gezondheid en het niet kunnen betalen van rekeningen, kunnen een negatief effect hebben op het veiligheidsgevoel van burgers, maar ook criminaliteit kan onveiligheidsgevoelens aanwakkeren. Dit wordt de inter-persoonlijke veiligheidsbeleving genoemd (Boels 2003: 10). Een inbraak bijvoorbeeld kan ertoe leiden dat het slachtoffer zich niet meer veilig voelt in het eigen huis. Deze inter-persoonlijke veiligheid speelt de grootste rol in dit onderzoek. De politie wordt namelijk als beschermer van deze veiligheid beschouwd zoals bleek uit het onderzoek van van Steden (et al. 2009) in Amsterdam naar de burgerpercepties van veiligheid waarin de meeste respondenten zeiden veiligheid als een taak van de politie te zien (Steden 2009:35).

Veiligheid kan niet los gezien worden van de staat (Goldstein 2010). Een sterke staat is namelijk een staat die veiligheid aan zijn burgers kan leveren (Borgh, de 2011). Het veilig stellen van de veiligheid wordt als de primaire verplichting van de staat gezien ten aanzien van zijn burgers. Deze veiligheid vormt de basis van het sociale contract tussen burgers en staat waarbij burgers bepaalde vrijheden opgeven en daarvoor bescherming van de staat terug verwachten (Goldstein 2010). Vooral in het huidige tijdperk van neo-liberalisme, waarbij de overheid zich heeft gedistantieerd van de verantwoordelijkheid voor economische groei en sociaal welzijn speelt de verantwoordelijkheid voor veiligheid en daarmee het beheersen van criminaliteit een grote rol in de legitimiteit van de verzwakte staat (Aas 2007: 144). Aangezien de politie werkt voor de staat, zal zij zich moeten richten op veiligheid.

Wat veiligheid is wordt geconstrueerd. Pas als iets wordt gekenmerkt als een gevaar voor de veiligheid en het publiek accepteert dit, dan is er een gevaar en kan men zich onveilig gaan voelen (Goldstein 2010). Met het vaststellen van gevaren ontstaat ook de mogelijkheid om hier hard tegen op te treden en buitengewone maatregelen te nemen (Goldstein 2010). Dit proces wordt ‘*securatization*’ genoemd (Aas 2007: 113). Gevoelens van veiligheid zijn niet gebaseerd op de ‘werkelijke situatie’, maar op de beleving van een situatie. Mensen die in dezelfde wijk wonen, voelen zich niet allemaal even onveilig en vrouwen voelen zich vaker onveilig dan mannen, hoewel mannen een grotere kans hebben om slachtoffer te worden van criminaliteit (Boels 2003: 14). Voor zover we weten is Nederland de laatste jaren niet onveiliger geworden, maar toch voelen veel Nederlanders zich wel onveiliger.

Er zijn mogelijkheden om het veiligheidsgevoel te vergroten. Het zou bijvoorbeeld kunnen helpen om meer politiemensen in uniform op straat in te zetten. Wanneer deze

aanspreekbaar en toegankelijk zijn kan dit het onveiligheidsgevoel verminderen (Boels 2003: 47), maar voor de reële veiligheid heeft het geen positieve gevolgen. Volgens Aas (2007) is het verminderen van angst en onveiligheid bijna even belangrijk geworden als het verminderen van criminaliteit zelf. Maar wanneer er extra agenten worden ingezet om het veiligheidsgevoel te vergroten, zullen er minder agenten beschikbaar zijn om die criminaliteit te bestrijden die de veiligheid daadwerkelijk bedreigt, zoals moord.⁵ Bijzonder hoogleraar Politiestudies en Veiligheidsvraagstukken Huberts zegt dat het aantal moorden weinig invloed heeft op het veiligheidsgevoel (Boels 2003: 47), maar een moordenaar is gevaarlijker dan een groepje hangjongeren, ondanks dat dit groepje een onveilig gevoel geeft. Het is niet het daadwerkelijke gevoel van onveiligheid die de mensen ervaren, maar de mogelijkheid dat ze zich onveilig gaan voelen, die het groepje hangjongeren bedreigend maakt. Men is bang om bang te zijn en wil het gevoel van angst voorkomen. Frank Furedi noemt dit *'the culture of fear'* (Erikson 2007: 128). Met deze angst voor angst bestaat het gevaar om hele groepen 'risicovolle anderen' uit te sluiten (Hildebrandt 2009: 1-2). Men is obsessief bezig met risico's. En hoewel er maar een kleine kans is dat er iets gebeurt, kan dit 'iets' wel bestempeld worden als een groot risico als de gevolgen ervan ook groot zijn. "What we fear is rarely that which kills us" (Erikson 2007: 128).

De *'culture of fear'*, heeft geleid naar een tijdperk waarin het de overheid wordt toegestaan de privacy van burgers steeds meer te schenden. Onder het mom van, "als je niks gedaan hebt, heb je niks te vrezen", vindt er steeds meer videobewaking plaats en worden er in Nederland per jaar meer telefoontjes afgetapt dan in heel Amerika. De criminaliteitsbestrijders bewegen zich steeds meer langs de grenzen van de wet. De basale rechten als het recht op privacy en het recht op gelijke behandeling wijken voor de illusie van veiligheid (Hildebrandt 2009: 271).

⁵ Dit is uiteraard niet het geval als er in totaal meer agenten worden ingezet. Vaak is hier daarentegen niet de mogelijkheid voor en worden er agenten weggehaald van andere afdelingen. Ook in Veenendaal is dit zo en als er wordt gekeken naar de dierenpolitie die er moet komen in Nederland blijkt ook dat hiervoor moet worden geput uit een bron van al werkzame agenten.

Onveiligheidsgevoelens en de media

Waarom voelen Nederlanders zich nu onveiliger dan vroeger? Het is geaccepteerd door wetenschappers als Boels (2003) en Dowler (2006) dat de media hier een grote rol in spelen. Dat criminaliteit een aantrekkelijk onderwerp is blijkt wel uit de populariteit van verschillende series over criminaliteit, zoals '*Crime Scene Investigation*' en '*Law & order*', die niet alleen gretig aftrek vinden in Noord-Amerika, maar ook in Canada en Nederland. Ze trekken veel kijkers en worden al lange tijd uitgezonden. De grenzen tussen realiteit en fictie worden steeds vager (Dowler & Fleming 2006: 838).

De ideeën en meningen van mensen over criminaliteit worden beïnvloed door media als televisie en internet. Wanneer er in het nieuws veel wordt gesproken over criminaliteit wekt dat het idee dat er veel criminaliteit in de omgeving is. Dit hoeft dan niet meteen de realiteit te zijn. Zoals van Gestel (2006: 63) zegt: "Journalisten zijn alleen nog maar bezig met onthullingen, schandalen en ruzies, ze informeren burgers nauwelijks meer over beleid en over de reële problemen en zorgen in de samenleving" Journalisten voeden de kijkers met zware verhalen over geweldsmisdrijven en opzienbarende moorden, want dat vindt het publiek interessant. "In de Verenigde Staten staat de verhouding tussen berichten over geweldsdelicten en berichten over vermogensdelicten als 8:2. In officiële criminaliteitsstatistieken daarentegen, ligt deze verhouding omgekeerd, namelijk 1:9" (van Gestel 2006: 13).

De media creëren dus een onjuist beeld van de criminaliteit dat door velen als waar aangenomen wordt. Hoe dichterbij de berichtgeving komt, hoe onveiliger men zich voelt. De termen 'mediahype' en 'morele paniek' worden in deze gevallen vaak gebruikt. Journalisten maken een probleem dan veel groter dan het is. De burgers pikken dit op wat vervolgens weer nieuwe media aandacht met zich meebrengt. Wanneer een maatschappelijk verschijnsel 'opeens' wordt gedefinieerd als een gevaar, is er sprake van morele paniek. "Die paniek wordt gevoed door gelovigen, politici, experts en hulpverleners, maar media initiëren het proces en zwingelen de morele opwinding aan" (van Gestel 2006: 60).

Het beeld dat de media construeren van criminaliteit heeft ook effect op het beleid en de beleidsuitvoering. "Media lijken de agenda te bepalen van criminaliteitsbestrijders"(van Gestel 2006: 9). Van Gestel noemt hierbij het voorbeeld van de extra agenten die werden ingezet om te surveilleren op en rond een treinstation nadat er in de krant werd bericht over de toenemende overlast door verslaafden en daklozen die er bivakkeerden, ondanks dat de autoriteiten deze toename van criminaliteit betwijfelden. Hoewel het moeilijk is vast te stellen

wie wat veroorzaakt, kan er in ieder geval gezegd worden dat media sowieso een indirecte invloed hebben op het beleid van criminaliteitsbestrijders. Het wordt als de taak van de politie gezien om de bevolking te beschermen en als de bevolking zich onveiliger gaat voelen, moet de politie hierop reageren “Het is een onveiligheidsgevoel en als mensen zich feitelijk onveiliger voelen dan zul je daar iets mee moeten, dan zul je dat in zekere zin serieus moeten nemen” (Huberts, in Boels 2003: 46) . Overlastveroorzakers als wildplassers en hangjongeren worden onderdeel van het takenpakket van criminaliteitsbestrijders, omdat overlast het veiligheidsgevoel beïnvloedt en de mensen het definiëren als criminaliteit (van Gestel 2006: 17). Er wordt verwacht dat de politie hier hard tegen optreedt. Ook in andere landen is deze tendens opgemerkt. “The Lines between crime and disorder as well as police responses to them, become increasingly blurred. Disorder becomes a degree of crime: breaking a window, littering, jumping a turnstile become grades along a spectrum that leads to homicide” (Aas 2007: 64).

Waarom laat de politie haar agenda bepalen door media en door (ongefundeerde) onveiligheidsgevoelens van de bevolking? De strijd van de verzwakte staat om haar legitimiteit te behouden speelt hier een rol in, maar ook de privatisering van de veiligheidsindustrie heeft een grote invloed. Veiligheid is een goed geworden dat men kan kopen met de aanschaf van bijvoorbeeld particuliere beveiligers en hightech alarmsystemen. Volgens Aas (2007) werkt ook de politie door deze privatisering steeds meer klantgericht. “Now, not only private police think of their activities as consumer products; the public sector too increasingly perceives itself as deliverer of services which have to satisfy its customers.” (Aas 2007: 139).

Selectief politieoptreden en etnisch profileren

Er zijn twee verschillende soorten metingen van criminaliteit; onofficiële en officiële criminaliteitdata. De onofficiële criminaliteitdata worden verzameld door private en onafhankelijke instanties of onderzoekers. De officiële criminaliteitdata worden verzameld door de overheid en overheidsinstanties, zoals de politie. De criminaliteitdata die wordt verzameld door de politie worden in deze thesis politiecijfers genoemd. Bij beide vormen van data bestaat hetzelfde probleem: Het zijn geen objectieve feiten, maar gegevens die worden beïnvloed door de concepten en theorieën van degene die ze observeert. (Beirne & Messerschmidt 2006: 31).

De subjectiviteit van politiecijfers blijkt uit het onderzoek van van Gestel (2006). Het leek namelijk of bij de implementatie van een nieuw beleid de criminaliteit in een buurt toenam, maar eigenlijk nam slechts het aantal meldingen toe. “Zodra de overheid prominent aandacht besteedt aan het probleem en laat zien dat zij daadkrachtig optreedt, gaan meer burgers hun ongenoegens melden of worden zich bewust van de betreffende problematiek, zo lijkt het” (van Gestel 2006: 292). De selectiviteit van de politie zelf heeft ook invloed op de data die worden verzameld. Er moeten keuzes gemaakt worden over waarop en op wie de politie zich richt. Wanneer agenten een groot deel van hun aandacht richten op overlastveroorzakende hangjongeren, zullen andere criminele activiteiten, zoals mishandeling, minder bekend worden, waardoor het in de cijfers lijkt of deze zijn afgenomen. In werkelijkheid is dan alleen de aandacht van de politie voor deze activiteiten afgenomen. De oververtegenwoordiging van leden van etnische minderheden in de criminaliteitscijfers kan ook veroorzaakt worden doordat politiemensen meer aandacht besteden aan deze groepen dan aan de etnische meerderheid. Dit laatste wordt ook wel etnische profilering genoemd, waarbij iemand als verdachte wordt gezien op basis van het behoren tot een etnische minderheid.

In een onderzoek naar de politie in een gebied in Australië werd duidelijk dat Aboriginals zich erg gediscrimineerd voelden door agenten. De agenten gebruikten racistische taal en soms zelfs excessief machtsvertoon. Er was sprake van een oneerlijke *targeting* van etnische minderheden (Chan 1996: 119). Etnisch profileren wordt door het Europees Netwerk Tegen Racisme gedefinieerd als

Het gebruik door politie-, veiligheids-, immigratie- of douanebeambten van generalisaties met betrekking tot ras, etniciteit, godsdienst of nationaliteit als reden voor verdenking bij het aansturen van discriminatoire politieacties, in plaats van te kijken naar individueel gedrag of objectief bewijs (ENAR 2009:2).

Het profileren is ooit in het leven geroepen om een profiel van een mogelijke dader op te kunnen stellen aan de hand van het gepleegde misdrijf. Het profiel is dan gebaseerd op karakteristieke patronen of unieke factoren die bepaalde individuen onderscheiden van de algemene populatie (Devery 2010: 389). Het lid zijn van een etnische groep kan daarentegen niet worden gezien als een unieke factor. Profileren wordt dan ook grootschalig en op de verkeerde manier gebruikt. In Amerika worden bijvoorbeeld vage profielen van drugskoeriers gebruikt als enige basis om een onbekend individu staande te houden. Zo wordt de ‘*war on drugs*’ de ‘*war on black Americans*’ (Kennedy 1990).

Het etnisch profileren komt het duidelijkst naar voren in de praktijk van het staande houden, want hierbij moet er bepaald worden wie er wel en wie er niet verdacht is. Niet alleen mensen die iets verkeerd doen, maar ook mensen waarvan de politie denkt dat ze mogelijk iets verkeerd zouden kunnen doen worden staande gehouden. Politiemensen kunnen niet iedereen die zij tegenkomen controleren en maken hun keuze op basis van in hun ogen verdachte signalen. Deze selectiviteit kan (onbewust) resulteren in etnisch profileren. De negatieve stereotypen over bepaalde groepen kunnen agenten beïnvloeden in hun verdenkingen. In Engeland bijvoorbeeld was de kans om aangehouden te worden voor mensen met een donkere huidskleur 10,7 keer groter dan voor mensen met een blanke huidskleur (ENAR 2009: 10). Etnisch profileren gaat in tegen het EU-verdrag inzake uitbanning van alle vormen van ‘rassen’ discriminatie waar alle EU-lidstaten aan verbonden zijn (ENAR 2009: 5) en tegen het Europees Verdrag van de Rechten voor de Mens, waarbij men het recht heeft om in een gelijkwaardige situatie hetzelfde behandeld te worden (ENAR 2009: 6)

Het lijkt alsof etnisch profileren noodzakelijk is, aangezien leden van etnische minderheden oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteitscijfers. Als leden van etnische minderheden daadwerkelijk meer crimineel zijn is het logisch dat ze vaker worden gecontroleerd. Deze oververtegenwoordiging kan daarentegen juist een uitkomst zijn van het etnisch profileren. Doordat leden van etnische minderheden vaker worden gecontroleerd zullen ze meer voorkomen in de criminaliteitscijfers. Chan (1996) merkte deze vicieuze cirkel ook op:

“Critics of the police have argued that over-policing was partly responsible for the gross over-representation of Aborigines in the criminal justice system while the statistical over-representation of Aborigines in police statistics justified increased surveillance and harassment” (Chan 1996: 120).

Politiemensen zelf zien etnisch profileren dan ook als legitiem en doeltreffend middel, voortkomend uit de ‘objectieve’ realiteit van criminaliteitscijfers (ENAR 2009: 13-14).

“Etnisch profileren kan daarentegen alleen worden gerechtvaardigd op basis van de veronderstelling dat ras of etniciteit van de geprofileerde persoon kenbaar is en dat er een consistente en statistisch gezien duidelijke samenhang bestaat tussen ras of etniciteit en de neiging tot het plegen van een strafbaar feit. Feitelijk is geen van beiden consequent waar” (ENAR 2009: 14)⁶.

De Boer (2008: 191) toonde daarentegen al aan dat er geen cultuurspecifieke verschillen bestonden in opvattingen over misdaad en straf tussen VMBO leerlingen van verschillende etnische minderheden die een grotere neiging tot criminaliteit ten gevolge zouden kunnen hebben. Uit onderzoek is daarnaast gebleken dat er relatief gezien niet meer leden van etnische minderheden werden aangehouden dan leden van de dominante etnische groep en een experiment bij de douane in de Verenigde Staten toonde aan dat etnisch profileren ook niet effectief is en juist het weglaten van raciale of etnische criteria de efficiëntie vergroot. Door het niet gebruiken van etniciteit als criterium voor staande houding en foullering werd er namelijk minder gefouilleerd, maar steeg de succesratio (ENAR 2009:14-15).

⁶ Dit lijkt een mening te zijn van het ENAR. Volgens de wet is etnische profileren namelijk wel een legitiem middel als het voldoet aan de criteria van effectiviteit, proportionaliteit en noodzaak (ENAR 2009: 6). Deze criteria in acht nemend is etnisch profileren hoe dan ook in strijd met de het EU-verdrag tegen discriminatie. Zoals eerder gezegd wijken de basale rechten, als het recht op een gelijke behandeling, in dit geval voor de illusie van veiligheid.

Organisatie & Cultuur

De politie is een publieke organisatie en net als in elke organisatie, publiek of privaat, is één van de belangrijkste doelstellingen productiviteit (Chegini 2010: 127). Ook de politie wordt afgerekend op haar efficiëntie: op hoeveel geld er in een afdeling wordt gestopt en hoeveel deze afdeling oplevert (nu.nl 2011). Met zo min mogelijk inbreng, in de vorm van geld en tijd, moet er zoveel mogelijk bereikt worden⁷. Een factor waarvan gezegd wordt dat het invloed heeft op de productiviteit in de publieke sector is onder andere de motivatie van de werknemers om voor de publieke sector te werken (PSM: Public Service Motivation). Werknemers met een sterke motivatie zijn namelijk meer toegewijd aan de organisatie en willen harder werken (Leisink & Steijn 2009: 35). Mensen die in de publieke veiligheidssector werkzaam zijn (o.a. de politie) hebben de hoogste motivatie (Leisink & Steijn 2009: 43-44). De toewijding aan het algemeen belang is één van de dimensies van PSM die het meeste effect heeft op de toewijding aan het organisatie en het hard willen werken (Leisink & Steijn 2009: 48). Het is daarentegen ook van belang dat de werkvloer een gunstige omgeving vormt voor de werknemers met een hoge toewijding aan het algemeen belang, want als de werkomgeving hen belemmert in het gebruiken van deze toewijding raken ze gefrustreerd. Hun motivatie heeft dan juist een averechts effect op de arbeidsproductiviteit (Leisink & Steijn 2009: 39). De productiviteit van de politieorganisatie kan dus aangetast worden als politiemensen het gevoel hebben dat de organisatie en de omgeving hen niet de mogelijkheid geven om hun taak naar behoren uit te oefenen.

Net als bevolkingsgroepen hebben organisaties ook een cultuur: een organisatiecultuur waarbij gedeelde normen en waarden, doeleinden, verwachtingen, patronen en gedragsuitingen de leden van een organisatie aan elkaar verbinden (Chegini 2010: 127). Organisaties kunnen onderscheidene kenmerken ontwikkelen en werknemers zullen zich aanpassen aan de cultuur van de werkplek (Prenzler 1997: 52). De politiecultuur wordt daarom vaak aangemerkt als een verklaring voor het gedrag van politiemensen (Prenzler 1997:52), zoals de manier waarop burgers bejegend worden (Loftus 2009: 1). De politiecultuur komt voort uit de veronderstelde vervreemding die politiemensen ervaren met de samenleving waardoor ze meer naar hun collega's toetrekken. Als zichtbare symbolen van de autoriteit van de staat worden ze uitgesloten van de samenleving. Ze worden gezien als de bezorgers van slechts nieuws. Ook het gevaar van hun beroep versterkt de onderlinge solidariteit (Loftus 2009:12-13).

⁷ Definitie van productiviteit van de online encyclopedie.

Hoewel niet zeker is hoe uniek de politiecultuur is en in hoeverre deze verschilt van de ‘algemene’ cultuur, waar politiemensen ook deel van uit maken, of van andere organisatieculturen (Prenzler 1997: 50), neemt de politie wel een speciale positie in binnen de samenleving, waardoor de politiecultuur andere gevolgen heeft. Zoals Reiner zei: “While police may not be more authoritarian than the general population, the “normal” degree of authoritarianism is disturbing in an occupation which wields considerable power over minorities”(Prenzler 1997: 53).

Een gevolg van de vermeende kenmerken van de politiecultuur is bijvoorbeeld het onevenredig vaak staande houden van leden van etnische minderheden. Een kenmerk van de politiecultuur zou namelijk zijn dat het gebruikelijk is om te kijken naar dingen die ongewoon zijn, dus dat wat politiemensen opvalt en als de niet normale gang van zaken beschouwen. Leden van etnische minderheden zouden dan vaak de aandacht van de politie kunnen trekken. Het lijkt ook een ongeschreven regel te zijn dat je niet praat over onjuist gedrag van collega’s, vooral wanneer het gaat om gedrag dat de wet overtreed als bijvoorbeeld het gebruiken van geweld terwijl dit niet nodig was (Chan 1996: 121). Dit noemt Westmarland (2005) de ‘*blue code of silence*’. Hoewel deze ongeschreven regel ook bij andere groepen te vinden is, lijkt deze in het geval van de politie een extreme versie ervan te zijn (Prenzler 1997: 52). Misstanden binnen de organisatie zouden hierdoor moeilijk aangepakt kunnen worden. Daarnaast zouden politiemensen hun taak om de criminaliteit te bestrijden van dusdanig belang achten dat het oplossen van een probleem soms belangrijker is dan de manier waarop het wordt opgelost.

Wat als één van de belangrijkste kenmerken van de politiecultuur wordt gezien is “an exaggerated sense of mission towards the police role” (Loftus 2009: 5). Hierbij gaat het om het in stand houden van een gewaardeerde manier van leven en het beschermen van de goeden tegen de slechten. Volgens het onderzoek van Loftus (2009)⁸ zagen de politiemensen in Northshire zichzelf als de dunne lijn die het verschil maakte tussen chaos en orde. Ze overwaardeerden hun rol in de samenleving. De politiemensen maakten een duidelijk onderscheid tussen het politieberoep en andere beroepen en hun keuze voor het politiewerk werd vaak als een ‘roeping’ betiteld. Ze zagen zichzelf vooral als criminaliteitsbestrijders en andere taken als papierwerk en taken met een dienstverlenend aspect werden ondergewaardeerd, terwijl zij hier de meeste tijd aan besteedden (Loftus 2009: 7).

⁸ De resultaten van dit onderzoek bevestigden veel van de resultaten uit eerdere onderzoeken naar de politiecultuur van onder andere Cain (1973), Holdaway (1983) en Smith & Gray (1985) (Loftus 2009: 5).

Doordat de politiecultuur het gedrag van de politie op een negatieve manier zou beïnvloeden en hervormingen binnen de politie erdoor beperkt zouden worden, lijkt de politiecultuur iets negatiefs te zijn. De politiecultuur is daarentegen ook onmisbaar voor het goed functioneren van politiemensen. De solidariteit die een gedeelde cultuur teweeg brengt creëert het gevoel dat ze op elkaar kunnen bouwen in moeilijke en gevaarlijke tijden. Vanwege de aard van het politiewerk is dit vertrouwen in collega's uitermate belangrijk (Chan 1996: 111).

De politiecultuur is in het verleden vaak te simpel gedefinieerd door onderzoekers, waardoor er negatieve stereotypen zijn ontstaan. Jerome Skolnick sprak bijvoorbeeld over een '*working personality*' wat volgens Robert Reiner een cynische kijk op de wereld, een racistische attitude en een conservatieve politieke houding behelst (Chan 1996: 111). Het is mogelijk dat dit in bepaalde gebieden, in bepaalde periodes het geval is, maar wat vroeger zo was, hoeft nu niet meer zo te zijn en wat voor één gebied geldt, hoeft voor een ander gebied niet te gelden. Hoewel de politiecultuur vaak als iets rigide en constants wordt gezien maakt de politiecultuur net als alle andere culturen veranderingen door.

Er kan dus op verschillende manieren worden gekeken naar 'politicultuur'. Het is in ieder geval belangrijk om de verschillen die bestaan binnen korpsen en tussen korpsen, de interpretatieve en creatieve rol die agenten hebben in het vormen van hun ideeën over de organisatie en de omgeving, de politieke en sociale context en de mogelijkheid tot verandering of juist de weerstand hiertegen in acht te nemen (Chan 1996: 111-112). De sociale theorie van Bourdieu is volgens Chan (1996) een geschikte manier om de culturele praktijk te begrijpen. Bourdieu maakt onderscheid tussen 'field' en 'habitus':

"A field consists of a set of objective, historical relations between positions anchored in certain forms of power, while habitus consists of a set of historical relations 'deposited' within individual bodies in the form of mental and corporeal schemata of perception, appreciation and action" (Chan 1996: 114).

Het 'veld' bij politiewerk op straat bijvoorbeeld kan onder andere bestaan uit de historische relaties tussen bepaalde sociale groepen en de politie. De 'habitus' bestaat uit een schema van handelingen en vaardigheden die politiemensen hebben opgedaan tijdens hun werk en die automatisch/onbewust wordt toegepast op zeer uiteenlopende situaties. Politiemensen noemen dit vaak '*common sense*' en '*policing skills*' (Chan 1996: 115).

Vanwege hun ervaring zouden politiemensen bepaalde dingen aanvoelen en hiernaar handelen. Dit wordt intuïtie genoemd: de manier waarop ervaringen worden omgezet in beoordelingen en beslissingen. Intuïtie is dus geen gave waarmee men wordt geboren, maar

iets wat men ontwikkelt in de loop der jaren. Een agent ziet door zijn of haar werkervaring patronen die voor buitenstaanders niet zichtbaar zijn (Keijzer Steennis 2010: 125). Onbewust leggen de hersenen verbanden tussen actuele waarnemingen en kennis die in het verleden is opgedaan. Dit kan geen bewust proces zijn, omdat bewust denken via het kortetermijngeheugen gaat, dat maar een beperkte capaciteit heeft om informatie vast te houden en te verwerken (Keijzer Steennis 2010: 125). Professionals kunnen door intuïtie beter en effectiever werk verrichten (Keijzer Steennis 2010: 123). Intuïtie is dus nuttig, maar soms hebben mensen zulke rigide ideeën dat ze informatie uitsluiten die deze ideeën tegenspreekt. In dat geval werkt intuïtie niet (Keijzer Steennis 2010: 125) . Met betrekking tot de politie kan hierover gezegd worden dat politiemensen bijvoorbeeld soms zo graag willen dat een bepaald persoon schuldig is aan een strafbaar feit, dat ze verblindt raken voor andere mogelijkheden en het bewijs hiervoor niet kunnen of willen zien. Ze creëren dan een tunnelvisie waarbij alle aanwijzingen worden gezien vanuit één als juist aangenomen hypothese, waardoor andere verklaringen over het hoofd worden gezien (online encyclopedie 2011)

Hoofdstuk 2: Politie Veenendaal

Door een gebrek aan onderzoek naar de specifieke onderwerpen in Nederland, komt veel van de literatuur die hierboven behandeld is uit de Verenigde Staten, Australië, Canada en Engeland. Er is in Nederland maar weinig onderzoek gedaan naar de selectiviteit van de politie en ook over Nederlandse politiecultuur is weinig bekend. Vooral als er gekeken wordt naar de cultuur is het erg belangrijk om de sociale context waarin deze cultuur wordt gevormd in acht te nemen. Bourdieu zei al dat een cultuur niet los gezien kan worden van het ‘veld’ (Chan 1996:114). Bovendien neemt de politie in elke samenleving een andere positie in. De rol van de politie in een militaire staat kan bijvoorbeeld niet vergeleken worden met de rol in die van een democratie. En het politiegeweld wat in de Verenigde Staten zo overduidelijk aanwezig is, lijkt in Nederland een veel minder grote rol te spelen. Daarom zal ik in dit hoofdstuk dieper ingaan op de doelen van de politie in Veenendaal en het criminaliteitsmilieu waar zij zich in bewegen volgens de media en de criminaliteitscijfers.

De gemeente en de politie

Veenendaal ligt in het oosten van de provincie Utrecht aan de grens met Gelderland. Het wijkteam van Veenendaal, dat bestaat uit onder andere een wijksecretariaat, twee wijkchefs, wijkagenten, de Noodhulp, de Horeca, surveillanten, hondengeleiders en de recherche, is dan ook onderdeel van de Politieregio Utrecht. In het beleid van de gemeente en het politiekorps Utrecht staat veiligheid centraal. Het belangrijkste doel van het politiekorps is het terugdringen van de onveiligheid en de gevoelens van onveiligheid (PolitieUtrecht 2011). Door de gemeente Veenendaal is een veiligheidsprogramma ontwikkeld dat als basis dient voor de uitvoering van het veiligheidsbeleid tot 2011 waarbij de hoofddoelstellingen een veiliger en leefbaarder woonomgeving en een betere sociale constructie zijn. De gemeente huurt ook op jaarbasis vier politiesurveillanten in die toezicht houden op plaatsen waar en wanneer de gemeente extra toezicht wil hebben (gemeente Veenendaal 2011)⁹. Naast deze surveillanten heeft het wijkteam zelf ook nog vier surveillanten in dienst.

Het wijkteam Veenendaal is een erg jong team: de meeste agenten¹⁰ zijn tussen de 25 en dertig jaar oud. Dat de agenten jong zijn wil niet zeggen dat ze weinig werkervaring

⁹ Dit veiligheidsbeleid had een levensduur van 2006 tot 2010. Ten tijde van dit onderzoek was het veiligheidsbeleid nog niet vernieuwd. Inmiddels is dit wel het geval.

¹⁰ In hoofdstuk één sprak ik over politiemensen. In de empirische hoofdstukken die volgen spreek ik over agenten, omdat politiemensen een te algemene term is. Deze empirische hoofdstukken gaan namelijk over de politiemensen in Veenendaal en niet alle politiemensen. Het woord ‘agenten’ moet niet verward worden met de rang ‘agent’ (zie bijlage 2).

hebben. De meeste agenten zijn direct na de middelbare school in opleiding gegaan en zijn gemiddeld acht jaar in dienst. De agenten hebben niet alleen in Veenendaal gewerkt, maar ook in andere gebieden van de regio Utrecht. Het wijkteam heeft weinig leden van etnische minderheden in dienst. Ik heb er ongeveer vier geteld. Veel van de agenten wonen in de omgeving van Veenendaal, maar niet in Veenendaal zelf.

De Noodhulp is een belangrijk onderdeel van de politie. Deze rijdt op meldingen. Daarnaast zijn er nog een aantal wijkagenten in dienst, die allen een bepaalde wijk toegewezen hebben gekregen. Zij houden toezicht op wat er speelt in een wijk en hebben nauw contact met organisaties gesitueerd in die wijk. Op vrijdag en zaterdagavond worden er extra agenten ingezet om te surveilleren op het uitgaansleven. Dit wordt de 'Horeca' genoemd. Het team wordt aangestuurd door een coördinator die 'CONO' genoemd wordt. Een 'DACO' is een dagcoördinator die tevens een groepchef is. De groepchef heeft enkele agenten en hoofdagenten onder zich waar hij de leiding over heeft. Uiteraard zijn er nog meer mensen werkzaam bij de politie Veenendaal. De recherche is hier bijvoorbeeld ook onderdeel van, maar deze andere groepen waren geen onderdeel van interesse in dit onderzoek. Ik heb mij voornamelijk gericht op de politiemensen die op straat werken, het zogenoemde 'blauw'. Deze hebben het meeste contact met burgers.

De politie heeft een vakjargon. Ik zal daarom een aantal termen noemen die veel gebruikt werden. De werkdag is onderverdeeld in drie diensten: De dagdienst welke begint om 7:00 uur, de avonddienst welke begint om 15:00 uur en de nachtdienst welke begint om 23:00 uur. Het gebied is onderverdeeld in codes. District Heuvelrug: gemeenten Renswoude, Rhenen, Utrechtse Heuvelrug, Veenendaal en Wijk bij Duurstede, is code 50. Het politiebureau Veenendaal heeft code 51. De Noodhulp wordt daarentegen aangeroepen met code 50:10, waarbij '10' voor Noodhulp Veenendaal staat en '50' voor Heuvelrug. Een biker¹¹ in Veenendaal heeft dan wel weer code 51:81. '81' betekent dat hij of zij op de fiets is (8) en alleen is (1). Aangezien met de code '81' alle bikers die alleen zijn in heel district Heuvelrug aangeroepen worden,¹² moet er nu wel '51' voor gezet worden om duidelijk te maken dat het om een biker in Veenendaal gaat. Code 50:20 is de Noodhulp van wijkteam Rhenen wat een eigen politiebureau heeft, maar eigenlijk bij Veenendaal hoort. Ze hebben er ook geen ophoudcellen.

¹¹ Een agent op de fiets die onder andere surveilleert en reageert op meldingen mocht dit nodig zijn

¹² Het is mogelijk dat dit zelfs voor heel Nederland zo is, of in ieder geval voor de gehele regio die wordt aangestuurd door één meldkamer.

Een ophoudcel is een cel waarin aangehouden burgers opgesloten mogen worden, maar waarin ze niet mogen overnachten. Voor een overnachting moeten ze overgebracht worden naar het arrestanten complex van de politie Utrecht (APU) in Houten. Een ‘Prio 1’ betekent dat de politie binnen tien minuten aanwezig moet zijn op de desbetreffende locatie, de agenten krijgen hier ‘toestemming’ voor van de meldkamer wat inhoudt dat ze met sirenes en zwaailichten mogen rijden. Wanneer de agenten in Veenendaal iemand aan hebben gehouden geven ze dit door aan de meldkamer als “met één naar 51”. Dus met één arrestant naar het politiebureau. Wanneer dit het geval is kunnen ze absoluut nergens anders voor worden ingezet.

Tijdens het surveilleren in de avond en nacht werd er veel gelet op ‘achtjes’. Hiermee wordt bedoeld op bestuurders die alcohol hebben gedronken. De term ‘achtjes’ is afgeleid van artikel 8, de wet die door beschonken bestuurders wordt overtreden. Surveilleren wordt door de agenten zelf ook “toezicht” genoemd. Op het politiebureau liggen verschillende mappen met belangrijke gegevens. In de ‘veelplegermap’ staan namen van burgers die extra aandacht vereisen van de politie. Wanneer deze burgers worden gezien, moet dit worden vermeld. Een veelpleger is iemand tegen wie tien maal proces verbaal is opgemaakt waarvan minstens één in het peiljaar. Voor minderjarigen (tussen twaalf en zeventien jaar) zijn dit er vijf waarvan ook minstens één in het peiljaar. Naast de veelplegermap ligt de ‘PAPOS-map’ (parket politie opsporingssysteem). Hierin staan alle PAPOS-stukken: burgers die openstaande boetes hebben en in hechtenis moeten worden genomen als zij deze niet kunnen betalen.

Criminaliteit in Veenendaal

Onderstaande tabel geeft het aantal verdachten van misdrijven aan in Veenendaal in vergelijking met heel Nederland over een tijdspanne van drie jaar.

Tabel 1: Aantal verdachten van misdrijven in Veenendaal en Nederland

	Onderwerpen ↓ ↗	Aantal verdachten			Verdachten per 1 000 inwoners		
	Perioden ↑ ↗	2006	2007	2008*	2006	2007	2008*
Verdachten naar soort misdrijf ↗ ↘	Regio ↗ ↘	Aantal			per 1 000 inwoners		
Totaal verdachten van misdrijven	Nederland	214 300	216 790	203 040	15	15	14
	Veenendaal	680	710	620	13	14	12

(CBS 2011)

Veenendaal heeft vooral te maken met overlastgevende jeugd. De veelvoorkomende criminaliteit als diefstal en vernieling is in 2009 volgens de cijfers toegenomen en vooral de overlast van jongeren blijft een aandachtspunt. Er is een stijgende lijn te ontdekken in het aantal meldingen van overlast waarop de politie handelend moet reageren. Dit is daarentegen niet vreemd, want één kwart van de inwoners van Veenendaal is jonger dan negentien jaar (CulemborgseCourant 2010).

Naast de problemen met overlast van jongeren kent Veenendaal ook een zogenoemde ‘marokkanenproblematiek’

“Een 21 jarige man uit Veenendaal werd zaterdagochtend ernstig mishandeld door een groep jongeren. Nadat hij was geslagen en beroofd werd hij halfnaakt op de spoorrails gelegd. Dit is het derde gewelddadige incident in korte tijd. Er zijn aanwijzingen dat de daders uit de Marokkaanse groep komen” (Elsevier 2010).

Volgens de cijfers van het Ministerie van Buitenlandse zaken is in de gemeente Veenendaal, Zeist, Culemborg en Utrecht het grootste aantal Marokkaanse criminelen actief. Maar liefst twintig tot 25 procent van de verdachten in deze gemeenten is van Marokkaanse afkomst (Deweekkrant 2010). De gemeenten hebben extra subsidie gekregen om de overlast en verloedering op straat aan te pakken en de burgemeester in Veenendaal riep mensen (enigszins onnodig) op om bepaalde plekken te vermijden en 's nachts niet alleen over straat te gaan (Elsevier 2010). Zo werd het idee gewekt dat er lange tijd problemen met fietstunnels waren waar fietsers door Marokkaanse jongens werden aangevallen met een knuppel en werden beroofd, terwijl het hier juist niet om Marokkaanse jongens ging en het slechts om één fietstunnel en één nacht ging (Beleidsadviseur Politie Utrecht). Op dit moment vormen ook

woninginbraken een aandachtspunt in Veenendaal. Veel van de verdachten en veroordeelden zijn van Marokkaanse afkomst.

Problemen met Marokkaanse jongeren

Jan Dirk de Jong (2007) deed onderzoek naar delinquent groepsgedrag van Marokkaanse jongens woonachtig in Overtoomse Veld. Omdat dit groepsgedrag een grote rol speelde gedurende dit onderzoek wil ik wat meer inzicht geven in de vorming van groepen als in Overtoomse veld en het gedrag dat de groepen cultiveren. Uit statistieken blijkt dat Marokkaanse jongens vaker met politie en Justitie in aanraking komen dan jongens met een andere etnische achtergrond. Het gaat dan vooral om overlast als rondhangen en lawaai maken en om misdrijven als diefstal, bedreiging en openlijke geweldpleging (de Jong 2007: 209). De maatschappelijke achterstand van jongeren verklaard de vorming van groepen en delinquent groepsgedrag, maar het verschil tussen Marokkaanse jongens en jongeren met een andere etnische achtergrond wordt hier niet door verklaard (de Jong 2007: 209). De Jong vond dat in tegenstelling tot de cultuur, algemene groepsdynamische processen dit verschil wel verklaren.

Uit zijn onderzoek blijkt dat Marokkaanse jongens groepen vormen, omdat ze de behoefte voelen aan erkenning, vermaak en veiligheid. Alle mensen hebben deze behoeften en groepsvorming is voor iedereen belangrijk. Omstandigheden thuis dwingen de Marokkaanse jongens daarentegen om deze behoeftes buitenshuis te bevredigen, maar ze worden buitengesloten door conventionele groepen. Hierdoor brengen veel jongens hun vrije tijd samen op straat door. Marokkaanse jongens zijn op elkaar aangewezen voor waardering, plezier en bescherming. In hun Marokkaanse medemensen herkennen ze ook veel overeenkomsten, als uiterlijk en geloof en opvattingen als het zich uitgesloten voelen van de samenleving, wat hen naar elkaar toe drijft (de Jong 2007: 212-213). De Jong maakte onderscheid tussen verschillende groepen. Er was in OvertoomseVeld bijvoorbeeld een veelvoorkomende groep: de 'chillers en spacers' en een 'werkgroep' en 'relgroep' (de Jong 2007: 215-216). Relgroepen ontstaan slechts enkele keren naar aanleiding van een incident of bijeenkomst. Overal waar wordt verwacht dat een groot aantal Marokkaanse jongens bij elkaar komt, kunnen die jongens naar die plek komen en een relgroep vormen (Jong, de 2007: 121). Werkgroepen kunnen ontstaan uit al bestaande groepsverbanden. Een klein groep splitst zich dan af van de groep waarmee ze uitgaan of 'chillen' om te werken (de Jong 2007: 119).

Er zijn bepaalde gedragsverwachting binnen een groep, waar leden zich aan dienen te conformeren om bij de groep te blijven horen. De Jong onderscheidde zeven 'straatwaarden':

weerbaarheid, loyaliteit, onkwetsbaarheid, moed, waakzaamheid, succes uitstralen en gevat zijn. Aan deze waarden zijn normen verbonden, onder andere dat een jongen zich van niemand iets moet aantrekken waarbij geweld niet geschuwd mag worden, dat hij lef toont en confrontaties met risico aangaat, dat hij alert is om kansen te pakken die zich voordoen en dat hij via de gemakkelijkste weg materieel succesvol wordt. Het handelen naar deze normen en waarden kan leiden tot overlastgevend of crimineel gedrag (Jong, de 2007: 217-218). Dat dit delinquente gedrag soms zo snel en heftig uit de hand loopt is vaak een onbedoeld en onvoorzien gevolg van processen van groepsvorming en gedragsafstemming (Jong, de 2007: 220). Zodra één of meerdere jongens rekenen op waardering voor delinquent gedrag kunnen jongens die zich onzeker voelen hier een voorbeeld aan nemen en mee gaan doen om groepsuitsluiting te voorkomen. Doordat steeds meer jongens zo het idee krijgen dat delinquent gedrag wordt beloond, kan de groepsdynamiek uiteindelijk resulteren in collectief overlastgevend en crimineel gedrag (Jong, de 2007: 221). Hiernaast wordt de relatie tussen de politie en Marokkaanse jongens bemoeilijkt vanwege hun wantrouwen tegenover buitenstaanders en opvattingen over 'eer' en 'schaamte', waardoor ze zelfs bij veel bewijs tegen hen nog steeds blijven ontkennen (Jong, de 2007: 67).

Hoofdstuk 3: Het politiewerk in Veenendaal

Om selectiviteit van de politie te begrijpen is het niet alleen van belang om te weten wie en hoe, maar ook waarom. Het waarom ligt verborgen en is maar gedeeltelijk terug te vinden in de praktijk van het staande houden zelf. Daarom is het van belang om te kijken naar alle aspecten van het politiewerk op straat, naar de behoeftes en ideeën van de agenten, naar de communicatie onderling en met burgers en naar de hiërarchische structuur van de organisatie. In mijn onderzoek is namelijk duidelijk geworden dat al deze aspecten een directe dan wel minder directe invloed hebben op het politieoptreden. In dit hoofdstuk zal uiteengezet worden wat het politiewerk in Veenendaal inhoudt, hoe de agenten te werk gaan, waar de grootste prioriteit ligt en wat de houding is jegens etnische minderheden.

Een publieke organisatie

Aas (2009) stelt dat met de privatisering van de veiligheidsindustrie, waarbij veiligheid een goed is geworden dat men kan kopen, ook de politie steeds meer klantgericht werkt, waarbij de klanten (burgers) tevreden moeten zijn¹³. Hoewel het onmogelijk is om met dit onderzoek veranderingen aan te geven in het arbeidsethos van de politie, was het in Veenendaal wel duidelijk dat de gedachte heerst dat je als politie ten dienste werkt van de burger. Rianne, een agente van 30 jaar oud die al tien jaar bij de politie werkzaam is¹⁴, zei dat het onveiligheidsgevoel van de burger het belangrijkste was om aan te pakken en Michael, een hoofdagent van 25 die al zes jaar in dienst is, zei dat het moeilijk was om een balans te vinden tussen wat een groot deel van de inwoners wil en het niet discrimineren van Marokkaanse burgers.

Zoals in hoofdstuk één duidelijk is geworden, is productiviteit een belangrijke doelstelling in de publieke sector, dus ook bij de politie. Op dit moment vinden er bijvoorbeeld discussies plaats over de efficiëntie van de Haagse politie, waarbij er wordt gewezen op het afnemende aantal misdrijven dat de politie oplost terwijl er wel meer geld werd uitgegeven aan de opsporingstaak (nu.nl 2011). Ook in Veenendaal is de doelstelling om met de beschikbare middelen, die steeds minder worden, zoveel mogelijk te bereiken. Het is de taak van de districtchef en van de wijkchef om dit te realiseren. Zo wordt er geen geld uitgegeven aan technologische vernieuwingen waarvan de agenten ze graag zouden zien

¹³ Aas spreekt niet over een specifiek land, maar heeft het over mondiale processen.

¹⁴ Om de identiteit van mijn informanten te beschermen zijn de namen gefingeerd en zijn de leeftijd en dienstjaren een benadering van het daadwerkelijke getal.

gebeuren. De agenten vergeleken de Nederlandse politie bijvoorbeeld vaak met Amerika of Engeland waar er automatische kentekenlezers in de politiewagens gezet zijn. Voor het lezen van kentekens hebben de agenten in Veenendaal de mogelijkheid om een Personal Digital Assistant mee te nemen waarop ze de kentekens kunnen invoeren. Ze ontvangen dan gegevens over de bezitter van de auto, de verzekering en de Algemene Periodieke Keuring (APK). De meeste agenten hebben daarentegen moeite om deze zakcomputer te hanteren en vaak vragen ze het kenteken dan ook op via de meldkamer, wat veel tijd kost. Menig auto die in het vizier ligt en uiteindelijk verdacht blijkt is dan alweer uit het zicht verdwenen. De politiewagens in Amerika en Engeland hebben ook veelal een scherm tussen de achterbank en de stoel van de bestuurder en de bijrijder, maar dit is een ongekende luxe voor wijkteam Veenendaal. Nu is de ruimte tussen de bestuurder en de achterbank open en kan de verdachte niet in de auto gezet worden, zonder dat er iemand naast hem of haar zit. Tijdens het rijden moet de agent vervolgens constant alert zijn, opdat de verdachte de bestuurder niet hindert. Ik heb een aantal keer gezien dat één of twee agenten bovenop een verdachte gingen zitten in de auto om hem in bedwang te houden. In deze gevallen vond de aanhouding plaats tijdens een uitgaansavond en waren er alcohol en of harddrugs in het spel was. Vooral harddrugs maakt burgers niet alleen agressief, maar ook ontzettend sterk¹⁵.

“Het is geen loyale tijd qua omstandigheden”(wijkchef). Vanwege de crisis is er veel bezuinigd op de politie. Volgens de agenten die voor de Noodhulp werken heeft dit geleid tot een tekort aan mankracht. “We moeten hetzelfde werk doen, met steeds minder financiële middelen” (Tony)¹⁶. Zo is er bijvoorbeeld volgens de wijkchef geen mogelijkheid om te ‘anticiperen op toezicht’: om extra agenten in de dienst te hebben om toch toezicht te kunnen houden als er bijvoorbeeld veel meldingen zijn waardoor de ‘gewone’ agenten niet toe komen aan toezicht houden. In Veenendaal gebeurt hier doorgaans te weinig voor. Er kunnen dus geen extra mensen in dienst worden genomen voor de, in haar ogen, sporadische momenten dat ze nodig zijn. Op basis van de hoeveelheid incidenten die er plaats vinden wordt er besloten hoeveel agenten er nodig zijn en in Veenendaal zijn dit er volgens één van de wijkchefs niet veel.

Tijm werkte parttime als agente, maar tijdens een oefening raakte ze gewond. Ze zou minstens zes maanden uit de running zijn, maar ze was officieel nog wel in dienst wat betekende dat de agenten haar werk moesten overnemen zonder dat ze er een extra collega

¹⁵ Opmerking van Josefiën, een werkstudent (agent in opleiding) die één van de agenten was die bovenop de verdachte waren gaan liggen.

¹⁶ Een 35 jarige groepchef

erbij kregen. Tijdens de tien weken dat ik er was, raakten er nog meer politieagenten gewond¹⁷ en waren er veel zieken. Op één avond hadden er zes agenten zich ziek gemeld, wat resulteerde in een zware onderbezetting waarbij er één auto beschikbaar was voor de Noodhulp in Veenendaal en Rhenen. Door het gepercipieerde tekort aan mankracht voelden agenten zich beperkt in het goed kunnen uitvoeren van hun taak. Bart is bijvoorbeeld een wijkagent, maar in de maand april had hij maar twee wijkdiensten. De rest van de tijd moest hij op de Noodhulp rijden om deze te ontlasten: "ze schuiven, maar dat lost het probleem niet op. nu kom je in de wijk weer tekort"(Bart).

De jonge hoofdagent Mark die was begonnen als agent bij de politie in de stad Amersfoort zei dat hij zich waarschijnlijk wel veiliger zou voelen in de stad. Daar zijn er voor één incident zo vijf auto's beschikbaar. Meerdere agenten spraken over het gebrek aan versterking vergeleken met de politie in de stad. "Bij een gevecht bijvoorbeeld moet je dan soms op de achtergrond blijven tot er versterking bij kan zijn" (Mark). In de meeste gevallen is er één auto beschikbaar voor de Noodhulp. Deze auto wordt bezet door twee politieagenten. Volgens verscheidene agenten was er ooit gesproken over een tweede auto, maar deze is er nooit gekomen. De wijkchef zei dat dit wel was geprobeerd, maar dat het niet haalbaar bleek. De extra auto zou volgens haar alleen effect hebben op de gevoelens van collega's. Deze gevoelens blijken dus niet belangrijk genoeg om in te investeren.

Op zaterdagochtend 4 april was iedereen in hoge staat van paraatheid. Het was zeer onrustig op de markt, het uitgaanscentrum. Er werden problemen verwacht van Marokkaanse jongens die niet meer binnen werden gelaten in een danscafé vanwege een strenger deurbeleid. De vele telefoontjes die werden gepleegd door Marokkaanse jongens werden geïnterpreteerd als een oproep die werd gedaan aan Marokkaanse vrienden om ook naar de markt te komen. Steeds meer Marokkanen meldden zich op de markt. De Noodhulp stond klaar om in te grijpen mocht het uit de hand lopen, maar het bleef bij een dreigende sfeer. Even verderop had de videosurveillant¹⁸ een wildplasser gespot op een parkeerplaats. Twee agenten, een oud gediende (Joost) en een werkstudent (agent in opleiding, Tessa) gingen erop af. Deze onschuldige aangelegenheid veranderde onverwachts in een gevaarlijke situatie toen drie blanke jongens, waaronder de wildplasser, de agenten aanvielen. De noodoproep van Joost werd snel beantwoord. Binnen enkele minuten stonden twee bikers¹⁹, twee agenten van

¹⁷ Opvallend: de verwondingen waren allemaal opgelopen tijdens een oefening. Niemand was echt gewond geraakt, op een paar blauwe plekken na, tijdens de dienst. Uiteraard gebeurt dit wel, maar niet in de periode dat ik er was.

¹⁸ In het centrum van Veenendaal zijn camera's geïnstalleerd. De videosurveillant kijkt naar de beelden van de camera's en geeft het door als hij of zij iets verdachts ziet

¹⁹ Biker: een agent op de fiets die onder andere surveilleert en reageert op meldingen mocht dit nodig zijn.

de horeca en de hondengeleider de in het nauw gedreven Joost en Tessa bij. Het gevecht was hiermee snel beëindigd. Wat bij een boete had moeten blijven eindigde in drie arrestaties van zeer dronken jongens en heel wat blauwe plekken. Het gevecht had veel impact, vooral omdat het niet de eerste keer was dat Joost bij zoiets betrokken was. Alle betrokken agenten deden op het bureau hun verhaal. Ze moesten even ‘stoom afblazen’.²⁰ Van het hardnekkige stereotype dat politieagenten stoere mannen zijn die niet kunnen wachten tot een situatie escaleert zodat ze kunnen knokken, bleef na die avond niks meer over. Waar iedereen zeer tevreden over was, was de snelle respons van de collega’s. Deze snelle respons had er alles mee te maken dat het gevecht slechts enkele meters van het uitgaanscentrum had plaatsgevonden en dat er minstens twee extra koppels in het centrum waren vanwege ‘de horeca’. Als er zich zoiets had afgespeeld op een doordeweekse avond was het onzeker geweest hoe snel er versterking was geweest. Dan waren er namelijk geen hondengeleider en vier agenten in de buurt geweest. En zelfs op deze zaterdagavond had de Noodhulp veel moeite om de plek des onheil te lokaliseren en deze vervolgens te bereiken gehinderd door de vele verbouwingen. Misschien dat extra mankracht inderdaad alleen effect heeft op de veiligheidsgevoelens van agenten, maar deze gevoelens zijn gegrond in ervaringen. Het politiewerk is een gevaarlijk beroep, ongeacht hoe vaak er gevaarlijke situaties plaatsvinden.

Aangezien er geen aparte afdeling is voor de administratie, zoals in de stad waar de agenten de verdachte slechts hoeven binnen te brengen en een andere afdeling de zaak afrondt, moeten de agenten in Veenendaal dit zelf doen. Na elk incident moet er een mutatie gemaakt worden in het BVH-systeem (Basis Voorziening Handhaving). Alle agenten vinden dit een zeer onhandig systeem, waardoor ze naar eigen zeggen veel tijd verspillen. Er waren zelfs gevallen waarbij het systeem de aanklacht beïnvloedde. Een verdachte zou zich tijdens de arrestatie hebben verzet, maar Jonas, een hoofdagent die erg graag op de fiets zit²¹, vond het te veel werk om dit in te voeren in het systeem en ‘de Horeca’ zou zo gaan beginnen. Het tekort aan menskracht, en de beperkte technologische middelen waar agenten beschikking over hebben kunnen de productiviteit van de organisatie dus negatief beïnvloeden. Zoals duidelijk zal worden hebben de agenten namelijk zeer veel toewijding aan het ‘algemeen belang’, maar de organisatie belemmert hen in het utiliseren van deze toewijding wat volgens Leisink en Steijn (2009) leidt tot frustratie en een afname van toewijding aan de organisatie “Ik heb het idee dat ze soms gewoon de boel de boel laten omdat ze anders een beerput opentrekken van ellende en geen tijd hebben om deze ellende aan te pakken” (Mark). De

²⁰ Dit incident zal nog vaker aangehaald worden. Dit wordt aangegeven met ‘Het incident op 4 april’.

²¹ Jonas heeft vaak dienst als biker.

gepercipieerde onderbezetting leid er dus toe dat de agenten soms niet meer onderzoek doen, omdat er dan te veel problemen ontstaan die opgelost moeten worden waar geen tijd voor is.

Contact met de burger

Het gebrek aan menskracht werkt door in de manier waarop agenten burgers benaderen. Van een autoritaire houding is bij de politie Veenendaal haast geen sprake. Ze benaderen de burgers die ze staande houden meestal op een zeer rustige, beleefde manier. Volgens menig agent verschilt dit erg met de stad waar ze veel onbeleefder zouden zijn en iedereen hard zouden aanpakken. Jopie²², een 25 jarige hoofdagent die al meer dan zes jaar in dienst is, vertelde over zijn eigen vervelende aanvaring met de politie in zijn vrije tijd. In de stad Utrecht bijvoorbeeld werd hij aangesproken met ‘mannelijke’ en ‘jij’. Hij werd erg boos om de manier waarop hij werd behandeld en kan dus goed begrijpen dat de burgers die hij staande houdt ook negatief zullen reageren op zo’n benadering. Juist in Veenendaal is het belangrijk om te voorkomen dat dingen escaleren. “Hier in de uithoek moet je iets meer lullen, je hebt niet zo veel back up”(Mark). De onderbezetting heeft dus een grote invloed op de manier waarop de agenten gesocialiseerd zijn om burgers te bejegenen (Loftus 2009).

Sommige agenten vinden het jammer dat ze in Veenendaal niet echt ‘de baas’ zijn, maar de meeste agenten zijn het erover eens dat je als politie niet boven de burger staat:

Het enige onderscheid tussen politie en burger is dat de politie voor extreme gevallen de bevoegdheid heeft gekregen om gebruik te maken van aangewezen geweldsmiddelen, en het eventueel buiten heterdaad mogen aanhouden van verdachten, dus enige tijd nadat het feit werd gepleegd (Jopie).

Als politie werk je ten dienste van de burger, want je werkt voor de overheid en deze zou in het belang van de burger moeten werken, vindt men. Daarnaast kan de politie haar taak ook niet goed uitvoeren zonder de burger. Jopie haalde een onderzoek aan dat uitwees dat slechts één op de tien burgers een heterdaad situatie, bijvoorbeeld als iemand zich verdacht ophoudt, iets wil stelen, of geweld gebruikt tegen derden, meldt: “slecht contact en weinig vertrouwen in de politie is dus een belemmering voor de politie om hun werk goed kunnen doen”.

De communicatie van de politie met burgers is ook niet altijd vlekkeloos. Wat voor de agenten volkomen logisch is, is dat voor de burgers niet altijd, bijvoorbeeld dat burgers zich afzijdig moeten houden als de politie de mogelijkheid heeft om de daders op heterdaad te betrappen. Op een woensdagavond kwam er een melding binnen van een heterdaad auto

²² Jopie was een belangrijke informant voor mij. Hij had meer gefundeerde kennis dan andere agenten over de organisatie, de politiek en de samenleving en kon zijn inzichten goed verwoorden.

inbraak. De melder zag vanuit zijn woning dat er één of meerdere personen met zaklampen in auto's schenen en probeerden er één open te maken. Toen de agenten slechts enkele minuten van de plek verwijderd waren zei de melder dat hij naar buiten ging. De hoofdagent reageerde hier niet op wat uiteindelijk resulteerde in een lange zoektocht zonder resultaat naar de inbrekers die de melder had weggejaagd vlak voordat de agenten arriveerden. Soms wordt er ook onbewust vakjargon gebruikt, waardoor de agent en de burger elkaar niet meer begrijpen en een conversatie onnodig lang duurt. Op een zaterdagavond kreeg de Noodhulp een melding van geluidsoverlast. Daar aangekomen leek het om een onschuldige verjaardag te gaan, maar een telefoongesprek met de melder na het vertrek van de agenten maakte een einde aan deze veronderstelling. De overlastveroorzakers zouden zich ieder weekend schuldig maken aan dit vergrijp en zouden vlak nadat de agenten weer vertrokken waren ook met stokken op de vloer hebben geslagen. De melder klonk wanhopig en werd steeds bozer. De hoofdagent probeerde de melder te kalmeren en zei hem dat hij iedere keer moest bellen bij overlast zodat er kon worden geformaliseerd. De melder reageerde hier nauwelijks op en raasde gewoon door, waarschijnlijk omdat hij, net als ik, niet wist wat verbaliseren betekent. Dit is 'een verbaal opmaken' dus het geven van een boete. Duidelijke communicatie door de politie, waarbij geen vakjargon wordt gebruikt en waarbij rekening wordt gehouden met de onwetendheid van de burger, zal dus een positief effect kunnen hebben op de relatie tussen burgers en de politie en ervoor kunnen zorgen dat er meer 'criminaliteit'²³ wordt bestreden.

²³ Criminaliteit staat tussen aanhalingstekens, omdat overlast misschien wel als criminaliteit wordt gezien, maar dit volgens de wet geen criminaliteit is. Sean: "Overlast is geen criminaliteit, maar is ook een taak van de politie. De burger geeft dit zelf aan."

De Veenendaalse politiecultuur: rechtvaardigheid, vervreemding, gevaar en intuïtie

Op 22 april tegen het einde van de middag lag het politiebureau er verlaten bij. Alleen wijkagent Chris was er nog. Het was een zonnige dag en hij wilde een ritje maken door het centrum, op de fiets. Ik hobbelde achter hem aan op een stoffige undercover fiets die duidelijk al in geen maanden het daglicht had gezien. Aan het einde van de ronde viel het Chris op dat een Marokkaanse jongen wel erg hard aan het rennen was. Net toen we een kijkje wilde nemen kwam er een man op ons af: “Mijn fiets is net gestolen, maar ik heb hem weer terug. De dief is daarheen gerend, hij draagt een blauw shirt!”. Als een ervaren biker ging Chris er met een noodgang vandoor, in de richting die de man had aangewezen. Dankzij de vrienden van de dief, die allemaal spontaan dezelfde kant op gingen wist ik uiteindelijk de locatie te vinden waar Chris de dief in de kraag had gevat. De Marokkaanse jongen die we al hadden zien rennen stond tegen de muur gedrukt, geïmmobiliseerd door de fiets die Chris voor hem had gezet. Hij droeg een blauw shirt. “Alles paste, we waren op het juiste moment op de juiste plek, we hebben de dief, de aangever en zelfs de fiets” zei Chris. “Aan de andere kant denk je, het is al kwart voor vijf”. Chris had om vijf uur naar huis gemogen, maar kon nu zijn vrouw bellen dat hij te laat zou zijn voor het eten.

Een aantal agenten gaf aan dat ze hadden gekozen voor het politieberoep vanwege een sterke drang naar rechtvaardigheid. Ze willen mensen helpen, net dat beetje verschil maken. Ook had de spanning van het vak een grote aantrekkingskracht. Ondanks dit, blijft het wel hun werk en niet een soort levensmissie. Ook agenten kijken op de klok om te zien of ze al naar huis mogen en ze hopen dat er vlak voor het einde van de dienst niets meer gebeurt, spannend of niet, zodat ze niet langer hoeven te blijven. De agenten in Veenendaal zijn zich ook bewust van hun beperkte mogelijkheden om daadwerkelijk dingen te veranderen. In plaats van dat ze zichzelf als de dunne lijn zien tussen orde en chaos zoals dit bij de agenten in het onderzoek van Loftus (2009) het geval was, accepteren ze hun beperkingen. “Ik hoef de wereld niet te verbeteren, bij mij is het glas halfvol” (Vincent²⁴). Over het feit dat veel criminelen die ze de ene dag aanhouden, de volgende dag weer vrij rondlopen zei Roelof: “Als ik hem elke dag weer aan moet houden doe ik dat. Het werkt demotiverend om je daar druk over te maken”.

Volgens Loftus (2009) komt de politiecultuur voort uit de vervreemding die politiemensen ervaren met de samenleving waardoor ze meer naar hun collega's toetrekken.

²⁴ Een 35 jarige groepchef

In Veenendaal speelde dit inderdaad een rol in het creëren van een hechte band tussen de agenten.

Wij hebben denk ik een wat andere kijk op de samenleving. Wij zien veel verschillende aspecten hiervan maar vooral ook “afwijkende” situaties en incidenten. De politiemensen begrijpen elkaar wat dat betreft, beter dan de gemiddelde burger. Politiemensen trekken daarom wellicht iets meer naar elkaar toe. Dit zal altijd zo blijven (Jopie).

De vervreemding die agenten (in Veenendaal) ervaren komt dus voort uit het gegeven dat zij meer zien dan de gemiddelde burger en dat ze wat zij zien alleen kunnen delen met elkaar. Daarnaast wordt de politie gezien als de boeman; ze komen nooit met goed nieuws (Loftus 2009: 12). Dit was goed te merken als er een buurtonderzoek²⁵ gedaan werd.

Nietsvermoedende burgers schrokken dikwijls wanneer er een agent voor hun deur stond. Een wat oudere vrouw had bijvoorbeeld een half uur nodig om weer tot rust te komen. Ze was ervan overtuigd dat de agent kwam vertellen dat haar zoon was verongelukt toen ze hem had zien aanbellen. Ook het feit dat agenten regelmatig nachtdiensten draaien speelt een rol bij het buitengesloten worden van de samenleving. Het werken in de nacht maakt het namelijk moeilijk om mee te draaien in het reguliere leven. Bovendien zijn er maar weinig sectoren waarin er in de nacht gewerkt wordt, waardoor politiemensen zich meer met elkaar verbonden voelen. De agenten in Veenendaal zijn erg openhartig naar elkaar. Vincent: “Soms vertellen ze dingen waarvan ik denk, moet ik dat nou weten als collega”. Er ontstaan ook veel relaties op de werkvloer.

Het gevaar van het politieberoep ligt ook ten grondslag aan de vorming van een politiecultuur, omdat dit gevaar de onderlinge solidariteit versterkt (Loftus 2009:12-13). Op 20 april werd er om half vier 's middags een minuut stilte gehouden voor een overleden collega in Groningen. Hij was door een misdrijf om het leven gekomen²⁶. De agenten voelen zich dus ook verbonden met collega's aan de andere kant van Nederland doordat ze beide gevaarlijke situaties trotseren. Rianne zei over het incident in Groningen: “dat zouden wij ook kunnen zijn”. Het gevaar van het politieberoep versterkt dus zeker de solidariteit. Rianne voelde ze zich zelfs schuldig dat ze haar collega Joost niet had bij kunnen staan in het incident op 4 april, omdat ze ziek was. Zoals Chan (1996) aangeeft is het voor politiemensen belangrijk dat ze voelen dat ze op elkaar kunnen bouwen in moeilijke en gevaarlijke tijden. Dit blijkt ook in Veenendaal het geval te zijn. Iedereen van het wijkteam Veenendaal was

²⁵ Een buurtonderzoek is een onderzoek dat wordt gedaan als er bijvoorbeeld een woninginbraak heeft plaatsgevonden. Omwonenden worden dan gevraagd of zij iets hebben gezien of gehoord.

²⁶ “In het Groningse dorp Baflo is woensdagavond een 48-jarige agent gedood door een schietincident. Een 22-jarige agente raakte gewond, maar is buiten levensgevaar” (nu.nl 2011).

euforisch dat andere collega's zo snel hadden kunnen ingrijpen in het incident. (Chan 1996: 111).

Intuïtie wordt als een *policing skill* gezien die een agent krijgt met ervaring (Chan 1996). De agenten namen zelf vaak de term 'onderbuikgevoel' in de mond. Ze weten dat er iets is, maar ze kunnen niet zeggen wat. Vincent bijvoorbeeld zei dat een agent spanning voelt waar een burger deze niet zou opmerken. Een agent ziet door zijn of haar werkervaring patronen die voor buitenstaanders niet zichtbaar zijn (Keijzer Steennis 2010: 125). Zo zag hoofdagent Ralf dat een auto door rood reed, iets wat iedereen had kunnen zien. Hij merkt daarnaast echter ook op dat de bestuurder een aantal 'lijntjes meenam' (hij slingerde een beetje) en dat hij precies de toegestane snelheid reed, wat burgers en onervaren agenten waarschijnlijk niet zou opvallen. Ralf interpreteerde dit als dronkenschap en zijn intuïtie 'had gelijk'. De bestuurder had inderdaad te veel alcohol op en moest mee naar het bureau. Het vertrouwen op intuïtie kan echter ook een negatief effect hebben. Zo waren de agenten vanuit hun ervaring met Marokkanen zo gefixeerd op het gevaar dat de Marokkanen zouden veroorzaken op 4 april dat ze niet hadden zien aankomen dat drie blanke jongens het daadwerkelijke 'gevaar' vormden. Hun intuïtie zei namelijk dat Marokkanen relgroepen vormen: overal waar wordt verwacht dat een groot aantal Marokkaanse jongens bij elkaar komt, kunnen die jongens naar die plek komen en een relgroep vormen (Jong, de 2007: 121). De telefoontjes die werden gepleegd werden dan ook geïnterpreteerd als een teken dat de Marokkaanse jongeren zich aan het verzamelen waren, maar uiteindelijk gebeurde er niets. De agenten waren niet in staat om open te staan voor alle informatie, waardoor hun intuïtie niet werkte. Soms hebben mensen zulke rigide ideeën dat ze informatie uitsluiten dat deze ideeën tegenspreekt en zien ze andere dingen over het hoofd (Keizer en Steenis 2010).

Surveilleren

Bij jongens die 'uit noodzaak' rottiigheid uithalen groeit het gevoel van dat ze het kunnen doen als ze geen politie zien. Het eerste wat eraf wordt gehaald als het te druk is, is de toezicht. We kunnen dit alleen doen als het rustig is. We zitten altijd op de minimum sterkte, maar dat is niet genoeg” (Mark).

Het surveilleren heeft geen prioriteit binnen de organisatie. De acht surveillanten²⁷ die in dienst zijn, zitten een groot deel van de tijd binnen en surveillant Dora noemde zichzelf de afvalbak voor klusjes die anderen niet willen doen. Surveillanten bekleden een minderwaardige positie binnen de organisatie. Twee surveillanten zijn dan ook weer in opleiding om agent of hoofdagent te worden.

De Noodhulp surveilleert ook, maar haar belangrijkste taak is het afhandelen van incidenten die gemeld worden. Dit heeft altijd de hoogste prioriteit. Het uitschrijven van een boete kan dus bijvoorbeeld onderbroken worden voor een belangrijke melding. Naast de incidenten wordt er ook verwacht dat de Noodhulp PAPOS-stukken rijdt (zaken van het parket politie opsporingssysteem). Dit zijn zaken waarin mensen lange tijd openstaande boetes hebben en hiervoor moeten betalen en anders in hechtenis moeten worden genomen. Als er dan nog tijd over is bestaat er de mogelijkheid te surveilleren. Er wordt van de agenten verwacht dat ze sowieso de werkopdrachten doen. Deze opdrachten worden ontwikkeld door wijkagenten. Op bepaalde plekken zijn er terugkerende problemen die de wijkagenten signaleren. De Noodhulp krijgt dan de opdracht om hier te surveilleren, zodat ze controleren op de plekken waar het nodig is op de tijden dat het nodig is, en de agenten moeten deze surveillance muteren²⁸. Eén van de werkopdrachten bijvoorbeeld was het surveilleren bij een school. Hier zouden volgens slachtoffers die aangifte hadden gedaan Marokkaanse loverboys actief zijn. Twee maal op een dag in de middag en aan het einde van de schooldag moesten de agenten over de parkeerplaatsen rijden en kijken of er een bepaalde auto stond met Marokkaanse jongens. De loverboys zijn niet gesignaleerd, maar dit kan komen doordat het surveilleren een afschrikkend effect had²⁹. Als de loverboys weten dat de politie regelmatig langs rijdt zullen ze waarschijnlijk niet meer bij de school op zoek gaan naar slachtoffers. Dit wil daarentegen niet zeggen dat ze niet meer actief zijn. Het probleem kan zich namelijk ook verplaatsen:

²⁷ Een surveillant is een rang bij de politie. De taakstelling is beperkter dan die van een agent. Surveillanten dragen doorgaans geen vuurwapen. Surveillant is dus niet een ander woord voor surveillerend politieagent.

²⁸ Het verwerken van de verzamelde gegevens in het BVH-systeem.

²⁹ Rianne: “Surveilleren vergroot het veiligheidsgevoel van de burger en schrikt af”.

Jopie: “In dat stuk (waar we doorheen reden) zijn de inbraken wel afgenomen. Je hoort de auto bovendien echt niet”³⁰.

Josefien: “Maar dan verplaatst het toch gewoon naar een andere wijk”

Vooraf bij woningbraken is dit een logische gedachte. Als bekend is dat de politie in een bepaalde wijk vaak komt, is het voorspelbaar dat inbrekers zich richten op een andere wijk waar weinig wordt gesurveilleerd. Veenendaal is groot genoeg en de politie kan niet overal tegelijk zijn.

Woninginbraken worden beschouwd door de gemeente en politie als een groot probleem in Veenendaal. Er is een speciaal woninginbraakteam opgericht die in kaart moet brengen wie de woninginbrekers zijn en wat hun modus operandi is (de werkwijze waarmee de inbreker het huis binnen komt). Totdat dit duidelijk is kan er weinig aan gedaan worden. De woninginbraken vinden plaats gedurende de hele dag en verspreid over heel Veenendaal. Alle woninginbraken worden opgeschreven op een spreadsheet dat midden in het politiebureau staat. De tijd, de plek en de manier waarop men binnen is gekomen worden hierop vermeld. Tot zover is bekend dat er vaak huurauto's worden gebruikt bij een inbraak. Daarnaast zouden inbrekers meestal in groepen werken waarbij er één op de uitkijk staat buiten de woning om zijn handlangers te kunnen waarschuwen als hij de politie ziet. Het is niet duidelijk geworden waar zij deze kennis op baseren. Wel staat de lijst van inbrekers vol met veroordeelde Marokkanen en is bekend dat Marokkanen in groepen werken, de zogenoemde ‘werkgroep’ die zich vormt uit groepen van Marokkaanse jongeren die willen voldoen aan de straatwaarde en norm van het uitstralen van succes via de gemakkelijkste weg (de Jong 2007).

Het opnemen van een woninginbraak wordt gedaan door de Noodhulp. Hier gaat veel tijd in zitten. Het hele huis moet nagelopen worden en de agenten moeten samen met de slachtoffers verschillende formulieren invullen. De slachtoffers zijn vaak ook zeer ontdaan, wat een efficiënte werkwijze belemmert. Na het opnemen van de woninginbraak moet er ook een buurtonderzoek gedaan worden. Verscheidene huizen die uitzicht hebben op de woning worden langsgegaan om na te vragen of de bewoners iets hebben gezien. Meestal hebben ze dit niet, maar in sporadische gevallen hebben ze wel iets verdachts opgemerkt. Wanneer dit het geval is, vinden de meeste agenten het frustrerend dat ze dit niet eerder hadden gemeld. Dat burgers vaak niet of te laat bellen als ze iets verdachts hebben gezien, belemmert de

³⁰ De politiewagens in Veenendaal hebben een grote dieselmotor die volgens sommige agenten, zoals Rianne, veel geluid maakt dat bijvoorbeeld woninginbrekers in een vroeg stadium zou kunnen alarmeren. Volgens Rianne heeft het dan ook geen zin als de Noodhulp surveilleert. “Dat is een taak voor de bikers en de surveillanten”.

opsporingstaak³¹. Nadat de inbraak is opgenomen en het buurtonderzoek is gedaan, moeten de verzamelde gegevens verwerkt worden in het BVH-systeem en vermeld worden op het spreadsheet. Een woninginbraak kan zo twee uur in beslag nemen, dus wanneer er een melding van een woninginbraak binnenkomt reageren de agenten niet enthousiast. Aan het begin van de nachtdienst op zaterdag 19 maart werden er gelijk twee inbraken gemeld door de meldkamer. Simon noemde dit sarcastisch “een goed begin van de dienst”. Bij het tweede huis aangekomen kwam er een man aanlopen die zei dat er bij hem aan de overkant ook was ingebroken. Simon dacht nog bij het verkeerde huis te staan, maar er bleken dus drie inbraken geweest te zijn. Toen de inbraken waren opgenomen en de Noodhulp weer beschikbaar was voor andere meldingen moest dit doorgegeven worden aan de meldkamer. Simon: “Ik durf het bijna niet te zeggen, maar 50:10 met vervolg.” Gelukkig liet de volgende melding van een woninginbraak op zich wachten tot vijf uur ’s nachts. Desondanks vinden de agenten het opnemen van een woninginbraak een belangrijke taak van de Noodhulp. De bevinding van Loftus (2009) dat agenten andere taken die niet direct met criminaliteitsbestrijding te maken hebben onderwaarden, wordt in Veenendaal dus niet bevestigd.

Een wel hele witte ‘neger’

Het was een rustige avond. Charly en John hadden nog geen één melding gehad. Ze reden wat rond door de straten van Veenendaal, controleerden een busje met aanhangwagen en knoopten wat gesprekjes aan. Tegen acht uur besloten ze even op het bureau te blijven. De surveillanten Dora en Jan konden toen eindelijk naar buiten om in het centrum te gaan kijken. Het was koopavond. Net toen ze naar buiten wilden gaan, kwam er een melding binnen. Er was een ‘neger’ gesignaleerd op een zwarte fiets met een flatscreen onder zijn arm. Iedereen was gespannen. Een inbreker op heterdaad betrappen zou het hoogtepunt zijn van de avond. Al die woninginbraken die in Veenendaal niet bepaald sporadisch plaatsvinden zijn immers frustrerend voor de agenten. Er gaat veel tijd inzitten, maar de daders worden bijna nooit gepakt. Nu was er dus een grote kans dat er een inbreker met buit achter de tralies gezet kon worden en dat er eindelijk weer eens een woninginbraak kon worden opgelost. Het hele bureau rukte uit om de ‘neger’ op te sporen. Ik propte mij achterin het kleine onopvallende autootje van de surveillanten. Zonder sirenes scheurden we de poort uit. Jan reed door rood,

³¹ Sean, een brigadier die al sinds de jaren 90 werkzaam is bij de politie, waarvan tien jaar in Veenendaal, noemt dit laks. Mij zou het echter niet verbazen als burgers niet weten dat ze 112 mogen bellen voor bijvoorbeeld een man die met een zaklamp in een woning schijnt. Er wordt vaak op televisie etc. vermeld dat er bestraffend wordt opgetreden tegen mensen die een nep melding doen bij 112, terwijl er nauwelijks wordt geadverteerd dat men vooral 112 moet bellen als er iets verdachts wordt gezien. Ik denk dat burgers bang zijn om de politie ‘lastig te vallen’ met niets.

nam de linkerrijbaan en pakte wat fietspaden mee. Hij spurte vervolgens de auto uit, om door het park te lopen. Annie, die nog niet eens haar rijbevoegdheid had gehaald, kroop achter het stuur en parkeerde de auto op een fietspad bij een kruispunt. De verdachte was in geen velden of wegen meer te bekennen. Toen we Jan weer oppikten kregen we te horen dat de inbreker toch was gespot. Hoewel, het was een bekende, maar niet degene waar iedereen naar op zoek was. Ene Mohammed was ervandoor gegaan toen hij één van de bikers in het oog had gekregen. Mohammed zat op een witte fiets, zonder flatscreen onder zijn arm. De hondengeleider, de 50:10, de 50:20, de bikers, verschillende CONO's, de HOVJ en twee surveillanten verzamelden zich rond het huis waar Mohammed naar alle waarschijnlijkheid naar was binnen gevlucht. Vincent had hem over een aantal schuttingen zien gaan. Zijn fiets had hij ongesloten achtergelaten in een steegje, net als zijn schoenen, merkwaardig genoeg. Drie agenten werden het huis binnengelaten door twee Polen die er ook een kamer huurden. De kamer van Mohammed op de derde verdieping zou eerst open zijn geweest, maar zat nu op slot. "Politie, open de deur! Maak je kenbaar!" werd er geroepen. Er kwam een breekijzer aan te pas en de deur werd opengebroken, maar..... Mohammed was niet thuis. En de 'neger' waar iedereen eerst zo intensief naar op zoek was geweest zat inmiddels vast een filmpje te kijken op zijn flatscreen. We zullen er nooit achter komen of hij deze werkelijk gestolen had.

Als er naast de meldingen, de PAPOS-stukken en de werkopdrachten nog tijd over is, is er ruimte om 'vrij' te surveilleren. Een agent kent veel vrijheid. Naar zeggen van de agenten maakt dit het werk ook leuk. Het ligt erg aan de affiniteit van de agent waar hij of zij zich dan op richt, wat niet als iets negatiefs wordt gezien.

Jopie: "Als iedereen zich richt op datgene waar hun affiniteit ligt, en open communiceert wat ze wel en niet goed kunnen, dan specialiseren we wat we leuk vinden en goed kunnen, en weten we waar we met vragen over onze mindere capaciteiten terecht kunnen".

Sommige agenten controleren bijna alleen maar op artikel 8, het rijden met alcohol op, terwijl anderen de hele avond rondrijden door wijken op zoek naar woninginbrekers. Agenten moeten daarom volgens alle geïnterviewde agenten wel gestimuleerd worden om zich te ontwikkelen op gebieden waar ze minder affiniteit mee hebben. Sean vindt dat hier te weinig aan gedaan wordt: "De agent moet zich wel willen ontwikkelen, maar de organisatie kan en moet hier ook een dwingende rol in spelen". De wijkchef ziet het als een taak van de groepchef om de agenten aan te sporen zich breder te ontwikkelen. Ze zei: "Als een agent zegt: 'Ik heb niks met jeugd', dan kan ik daar niks mee. Je moet wel wat met jeugd hebben, aangezien Veenendaal nu eenmaal veel jeugd heeft".

Om ook op rustige dagen wat meer sturing te geven aan de invulling van de surveillance is er het ‘thematische handhaven’ ingevoerd op initiatief van groepchef Tony. Elke maand is er een nieuw thema waarop agenten moeten controleren. In de maand maart was dit bijvoorbeeld voetgangersoversteekplaatsen. In de maand april was dit snelheid. Het is de bedoeling dat actuele problemen zo worden aangepakt en dat er nog wel boetes worden uitgeschreven sinds het afschaffen van de bonnenquota waarbij alle agenten een bepaald aantal boetes in het jaar moesten schrijven. Het ‘thematisch handhaven’ wordt niet gewaardeerd door de agenten en ik heb, afgezien van Tony, geen één agent erover gehoord of het zien doen. Volgens Tony ligt de oorzaak hiervoor in de manier waarop het ‘thematisch handhaven’ bekend is gemaakt. Hierbij zouden de achterliggende gedachte en het proces verloren zijn gegaan. Maar het is ook goed mogelijk dat de agenten, die juist hun vrijheid zo waarderen, gewoonweg geen waardering hebben voor een maatregel die deze vrijheid beperkt. Daarnaast verbaliseren ze niet graag, vanwege de prijzen van de boetes. Ze vinden het “belachelijk” dat mensen meer dan honderd euro moeten betalen voor het niet dragen van een gordel. “Het is een aanslag op hun financiën en zoveel geld hebben de meeste burgers nou ook weer niet te besteden”. Volgens Michael zijn de prijzen van de boetes omhoog gegaan om toch de staatskas te kunnen spekken na het afschaffen van de bonnenquota.

Hoofdstuk 4: Selectiviteit

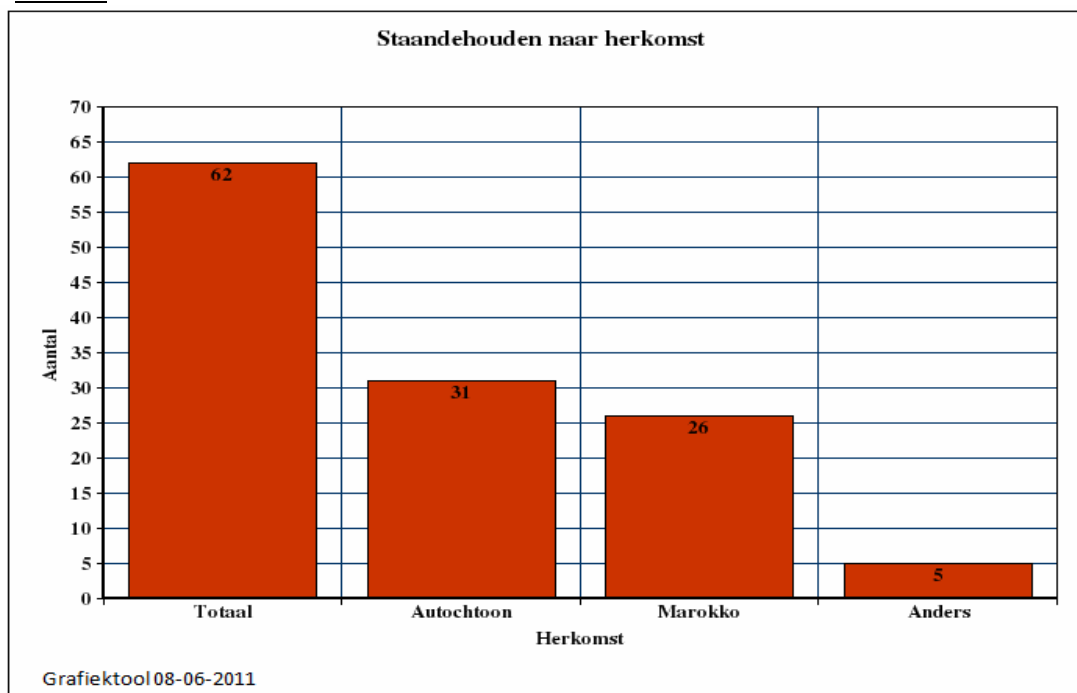
Politiewerk is niet mogelijk zonder een zekere vorm van selectiviteit. Politie mensen hebben namelijk niet de mogelijkheid om iedereen even intensief in de gaten te houden. Bepaalde groepen en individuen vallen een agent meer op en deze verdachten krijgen daarom meer aandacht van de politie (Bervoets 2006: 29). De factoren die van invloed kunnen zijn op de selectiviteit, namelijk de taak die de politie toegewezen heeft gekregen, organisatorische kwesties en de politiecultuur, zijn in hoofdstuk drie behandeld. In dit hoofdstuk zal er dieper worden ingegaan op de kenmerken van de burgers die werden staande gehouden gedurende het onderzoek en wat hen in de ogen van de agenten verdacht maakte. Hiermee zal duidelijk worden hoe de onontkoombare selectiviteit in het politiewerk zich in Veenendaal uit en of er sprake is van etnische profilering. Er zal vervolgens ook worden stilgestaan bij de repressieve maatregelen³² die wel of niet werden genomen bij het staande houden. Het zijn namelijk de repressieve maatregelen die teruggezien kunnen worden in criminaliteitscijfers en niet het staande houden op zichzelf.

Wanneer is iemand verdacht?

Van de ongeveer 62 keer dat ik getuige ben geweest van een staande houding werden er 31 Nederlanders staande gehouden en 26 Marokkanen. Vijf van de staande gehouden burgers waren buitenlands of leden van een andere etnische minderheid.

³² Tegenovergestelde van preventieve maatregelen. Niet voorkomen maar bestraffen. Een boete uitschrijven of iemand aanhouden zijn repressieve maatregelen.

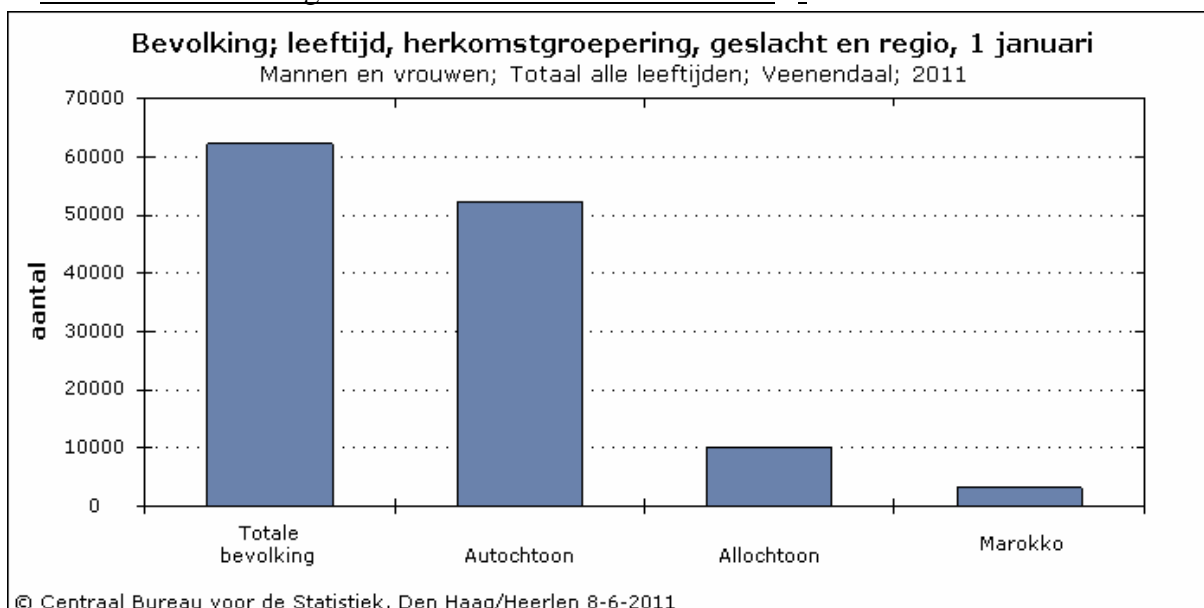
Grafiek 1: Aantal staande gehouden burgers naar herkomst over een tijdspanne van tien weken.

(Empirie)

De staande gehouden burgers bestonden dus voor 41 procent (n = 62) uit Marokkanen, terwijl deze slechts vijf procent uitmaakt van de gehele bevolking in Veenendaal.

Grafiek 2 : Bevolking Veenendaal naar herkomst in 2011³³.

(CBS 2011)

³³ In deze grafiek worden wel de termen 'allochtoon' en 'autochtoon' gebruikt, omdat deze grafiek gebaseerd is op gegevens van het CBS.

Dat Marokkanen relatief vaker werden staande gehouden wil niet per se zeggen dat de politie Veenendaal etnisch profileert. Het waren namelijk vaak andere factoren dan etniciteit of ‘Marokkaansheid’ die burgers verdacht maakten.

Vaak worden burgers staande gehouden, omdat ze een overtreding begaan. Dit is vooral te zien in het verkeer. Fietsers rijden vaak zonder verlichting en auto’s hebben soms ook een kapotte verlichting, rijden door rood, of de bestuurder heeft geen gordel om. zijn soms niet APK-gekeurd, onverzekerd of hebben kapotte verlichting. Er worden daarentegen ook burgers staande gehouden op vermoeden van schuld aan een strafbaar feit. In het verkeer is dit bijvoorbeeld de verdenking dat de bestuurder alcohol heeft gedronken (artikel 8). Pas na het staande houden en het afnemen van een blaastest is het zeker of iemand daadwerkelijk te veel gedronken heeft. Hoewel agenten vaak wel kunnen onderbouwen waarom ze een bepaald persoon controleren op artikel 8 hoeven ze dit niet te beargumenteren. Er mag namelijk altijd worden gecontroleerd op de ‘wegenverkeerswet’³⁴, ook als iemand ogenschijnlijk niets verkeerd doet. In andere situaties, als iemand die op straat rondloopt of iemand die in een geparkeerde auto zit wordt staande gehouden, moet dit wel onderbouwd worden. Als bij controle blijkt dat de persoon schuldig is aan een strafbaar feit, maar er was geen sprake van een redelijk vermoeden van schuld, dan wordt de persoon vrijgesproken (Doomen 2009, Wetboek van strafvordering art. 27 2011). Bij een redelijk vermoeden van schuld kan men bijvoorbeeld denken aan een duidelijk signalement van een dader, waarop een persoon die voldoet aan dit signalement wordt staande gehouden. Het is echter niet zwart-wit wanneer er een redelijk vermoeden van schuld is. De agenten spraken hierover in termen van “plusjes”. Een jonge man die op straat rondloopt is niet zonder meer controlewaardig. Twee ‘plusjes’ is het bijvoorbeeld als het middernacht is en de jongen voldoet aan het signalement van een inbreker die actief is, hoe vaag dit signalement ook is.

Binnen de politie Veenendaal is er consensus over wat een persoon verdacht maakt. De agenten noemden dit “onderbuikgevoelens”, maar veel verdachte signalen konden ze ook benoemen. Agenten bepalen of iemand verdacht is door te kijken naar de manier waarop een persoon rijdt, de auto waarin een persoon rijdt, waar de persoon is of hoe een persoon kijkt. Beschonken bestuurders hebben bijvoorbeeld moeite om niet te slingeren en gaan precies de toegestane snelheid rijden als ze zien dat er politie achter hen rijdt, bepaalde auto’s worden vaak gebruikt bij woninginbraken, omdat ze klein en snel zijn, een oude goedkope auto die

³⁴ Voor meer informatie zie: wegenverkeerswet 1994 http://wetten.overheid.nl/BWBR0006622/geldigheidsdatum_23-06-2011

rondrijdt in een dure wijk is opvallend, omdat die auto daar niet thuishoort, een auto die uit een andere stad komt roept de vraag op wat de bestuurder in Veenendaal te zoeken heeft en iemand die rondloopt en heel veel om zich heen kijkt lijkt iets in zijn schild te voeren. Het tijdstip is daarnaast van groot belang. Een auto die 's nachts rondrijdt is altijd verdacht. De kans dat de bestuurder alcohol heeft gedronken of dat de inzittenden een inbraak hebben gepleegd of gaan plegen is 's nachts namelijk een stuk groter.³⁵ Wat hierbij belangrijk is om op te merken is dat het vaak pas duidelijk wordt wie er in de auto zit als de auto al is staande gehouden, wat etnisch profileren onmogelijk maakt. De persoon in kwestie was tenslotte al verdacht voordat zijn of haar etniciteit bekend was³⁶. Er werd bijvoorbeeld een kenteken opgevraagd van een bestuurder die snel wegkeek. Hij had een bontkraagje en een kleine auto. Het was een Marokkaan, maar in eerste instantie dacht Mark dat het een Nederlander was.

Er worden ook auto's staande gehouden nadat het kenteken is opgevraagd en dus de eigenaar van de auto en andere gegevens als de APK status en verzekeringsstatus bekend zijn. Meestal wordt een kenteken opgevraagd omdat de agent iets opvalt: van een auto in slechte staat wordt bijvoorbeeld vermoed dat hij niet APK gekeurd is, maar zo nu en dan worden er ook kentekens opgevraagd, omdat de agent zich verveelt en hier zin in heeft. Dat ongekeurde en onverzekerde auto's aan de kant worden gezet spreekt voor zich, maar het kan ook de eigenaar van de auto een doorslaggevende factor is voor de staande houding. Dat komt dan bijvoorbeeld doordat de bestuurder en de eigenaar niet overeenkomen, wat kan betekenen dat de auto gestolen is, of doordat de eigenaar 'bekend' is. Met 'bekend' wordt bedoeld dat het systeem aangeeft dat de burger in het verleden in aanraking is geweest met de politie of justitie, dit wordt ook wel verwoord als 'het hebben van antecedenten'. Zo vroeg Vincent een kenteken op van een auto die leek op een auto die werd gezocht vanwege betrokkenheid bij een misdrijf. Het bleek niet dezelfde auto te zijn, maar de auto was nog steeds interessant, omdat de eigenaar "in heel Nederland" bekend was en alleen al in Veenendaal 52 antecedenten had (meldkamer). De eigenaar was een Marokkaan. Gedurende dit onderzoek waren alle 'bekende' eigenaren van auto's die werden opgevraagd Marokkaans. Dit komt overeen met het heersende idee in het wijkteam dat een kleine groep Marokkanen het grootste deel van de criminaliteit veroorzaakt in Veenendaal. "Zeventig tot tachtig procent van de criminaliteit wordt veroorzaakt door allochtonen" (Sean). "Hoewel er maar vijftig van de

³⁵ Hoewel er ook veel inbraken overdag worden gepleegd rijden er niet veel mensen 's nachts rond, dus als ze dit wel doen kan een inbraak daar de reden voor zijn.

³⁶ Het is wel mogelijk dat 'Marokkaanse' jongeren een voorkeur hebben voor auto's die bij de politie bekend staan als 'inbrekersauto's', waardoor het te verwachten valt dat er Marokkaanse jongeren in de auto zitten als deze wordt staande gehouden. Het kan dan zijn dat agenten de auto staande houden, niet omdat het een 'inbrekersauto' is, maar omdat er Marokkanen in zitten wat wel als etnisch profileren gezien kan worden.

tweeduizend Marokkanen problemen veroorzaken vormen deze vijftig wel tachtig procent van de meldingen”(Michael). De oververtegenwoordiging van Marokkanen in de Veenendaalse criminaliteitscijfers is daarentegen relatief: het percentage van de Marokkaanse bevolking dat crimineel gedrag vertoont is hoger, maar het absolute aantal is dit niet (bijlage 3).

Etnisch profileren?

Marokkanen werden relatief vaker staande gehouden, maar het was de context waarin ze zich begaven en niet de etniciteit die ze hadden die hen verdacht maakte³⁷. Sean en Jopie zeiden bijvoorbeeld dat Marokkaanse jeugd vaker rondhangt op straat wegens omstandigheden thuis wat wordt bevestigd in het onderzoek van Jan Dirk de Jong (2007). Omdat de Marokkaanse jongeren ook vaak in de late uren nog op straat te vinden zijn is het “logische” gevolg hiervan dat ze vaker worden gecontroleerd (Sean). Drie Marokkaanse inzittenden van een auto werden laat in de avond bijvoorbeeld gecontroleerd, omdat ze geparkeerd stonden op een parkeerplaats bij de sportvelden waar vaak auto-inbraken worden gepleegd en een andere Marokkaanse jongen werd gevraagd naar zijn identificatiebewijs, omdat hij rond elf uur ’s avonds op een verlaten plek stond geparkeerd bij een open hek. Andere redenen voor het staande houden in deze specifieke gevallen waren bijvoorbeeld een kapot achterlicht, een verlopen APK, geen gordel, het gegeven dat een auto erg leek op een auto die gezocht werd en de manier waarop de bestuurder een bocht nam:

Olivier³⁸ en Michael kwamen net bij het adres van een wanbetaler vandaan, toen Olivier vanuit zijn ooghoek een auto een heel scherpe bocht zag maken. Hij keerde het stuur om en zette de achtervolging in. Op slimme wijze wist hij de auto af te snijden door via de andere kant langs de bedrijfspanden te rijden. De verdachte auto kwam ons nu inderdaad tegemoet. “Stoppen!” riep Olivier uit zijn open raam, waarbij hij een stopgebaar maakte met zijn hand. De bestuurder wilde hier echter niets van weten en in plaats van te stoppen drukte hij het gaspedaal extra hard in. Met gillende sirenes scheurden wij achter de op hol geslagen bestuurder aan die ternauwernood een fietser miste en de onderkant van zijn auto ruïneerde door met een noodgang over de drempels te knallen. Uiteindelijk zag de bestuurder in dat hij niet kon winnen en besloot hij de auto ‘netjes’ te parkeren. De agenten sprongen de auto uit en grepen de bestuurder vast. Het was een Marokkaanse jongen die niet eens een rijbewijs had. Michael merkte lachend op dat hij inderdaad een waardeloze bestuurder was.

In bovenstaand voorval was pas duidelijk dat het om een Marokkaanse bestuurder ging, nadat de auto al was opgevalen. Slechts in uitzonderlijk situaties ben ik tegengekomen

³⁷ Idealiter had ik een situatie mogen aanschouwen waarin de agenten moesten kiezen tussen het staande houden van een Marokkaanse burger en een Nederlandse burger, waarbij het enige verschil tussen de twee hun etniciteit was. Natuurlijk was dit alleen mogelijk geweest door middel van een experiment, een methode die in antropologische studies niet wordt gebruikt.

³⁸ Eén van de surveillanten die opnieuw in opleiding was gegaan.

dat er wel sprake was van etnische profilering. Sean wilde bijvoorbeeld een Marokkaan staande houden, omdat hij stickertjes op zijn auto had. Dit is etnische profilering omdat er een generalisatie wordt gemaakt met betrekking tot etniciteit, namelijk dat Marokkanen geen stickertjes op hun auto hebben. De staande houding op 18 februari is ook een duidelijk voorbeeld van etnische profilering, hoewel in eerste instantie de aandacht werd getrokken door de herkomst van de auto. Een huurauto uit Amsterdam stond geparkeerd bij een restaurant waar vaak ingebroken wordt in auto's. Werkstudent Nick wilde de inzittenden controleren, maar Michael vond dit niet nodig, omdat er vrouwen in de auto zaten. Toen bleek dat het om Marokkaanse vrouwen ging, vond hij ze opeens wel 'controlewaardig'.

Michael is wel één van de weinige agenten in Veenendaal die een duidelijke negatieve houding jegens Marokkaanse burgers tentoonstelde. Zo heeft hij veel moeite gedaan om te bewerkstelligen dat een Marokkaanse veelpleger het land uit kan worden gezet en was hij opvallend kortaf tegen een staande gehouden Marokkaanse burger toen hij zijn auto aan het doorzoeken was. In het merendeel van de voorvallen was er echter geen verschil te ontdekken tussen de bejegening van een Nederlandse burger of een Marokkaanse burger. De meeste agenten proberen te vermijden alle Marokkanen over één kam te scheren. Meer dan eens werd er gezegd dat een klein persistent deel het verpest voor de rest en dat niet alle Marokkanen crimineel zijn. Sean werd bijvoorbeeld boos op een vrouw die tegen een Marokkaanse man zei dat hij hier niet hoorde en terug moest gaan naar zijn eigen land. "Dat wil ik niet horen" zei Sean ferm. En Jopie zei dat voor hem onbekende personen honderd procent gelijk zijn, ongeacht afkomst. Sean, Jopie en een aantal andere agenten die er hetzelfde over denken, zoals wijkagent Hans, hebben veel invloed/aanzien in de organisatie wat een positief effect heeft op de algemene houding jegens Marokkanen in het wijkteam.

De agenten maken veel grappen over de relatie tussen Marokkanen en criminaliteit: Toen de lijst met inbrekers op het scherm verscheen zei de coördinator: "Vooral al die Nederlanders die er tussen staan", toen er een Marokkaan werd opgepakt voor diefstal werd er geroepen "Het zal toch eens niet een Marokkaan zijn" en toen twee Marokkanen aangifte kwamen doen van diefstal werd er gezegd: "De omgekeerde wereld"³⁹. Hoewel veel agenten zeggen van mening te zijn dat je misschien meer argwaan hebt bij Marokkaanse jongens, maar dat je niet naar dit gevoel moet handelen en je ze hetzelfde moet behandelen als Nederlandse jongens, vinden veel agenten toch dat Marokkanen eerder controlewaardig zijn. "Relatief gezien is de kans namelijk wat hoger dat ze een strafbaar feit zullen plegen, als

³⁹ Hiermee wordt bedoeld dat Marokkanen normaal gesproken de daders zijn en niet de slachtoffers.

bijvoorbeeld diefstal” (Jopie). Deze relatieve kans is gebaseerd op wat bekend is bij de politie. Namelijk dat de lijst van woninginbrekers voornamelijk gevuld wordt door Marokkaanse burgers, dat van de veelplegers hetzelfde gezegd kan worden, dat ook in de opsporingsrubrieken van de vakbladen van de politie en de recherche, vooral leden van etnische minderheden staan en dat Marokkanen worden oververtegenwoordigd in de criminaliteitscijfers. Aangezien deze gegevens ook een gevolg kunnen zijn van het handelen van de politie (Chan 1996: 120), zou dit niet als basis mogen dienen voor het eerder controlewaardig zien van Marokkanen. De agenten zelf zien etnisch profileren als legitiem en doeltreffend middel, voortkomend uit de ‘objectieve’ realiteit van criminaliteitscijfers (ENAR 2009: 13-14).

Etnische profilering in Veenendaal komt niet per definitie voort uit negatieve stereotypen die bestaan over een groep die ook agenten kunnen beïnvloeden in hun verdenkingen (ENAR 2009: 10). De agenten zijn zich bewust van de vooroordelen die ze mogelijk hebben en proberen te voorkomen dat deze vooroordelen leidend worden in hun werk. “Ook al ben je als persoon bevooroordeeld, dan moet je hier als agent nooit naar handelen” (Jopie). Het lijkt eerder alsof ze ervan overtuigd zijn dat ze in hun recht staan om etnische profilering te gebruiken, omdat de bij hen bekende criminelen veelal van Marokkaanse afkomst zijn. Hierbij lijken ze niet te beseffen dat ook etnische profilering als discriminatie wordt gezien door het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), omdat twee personen in een gelijkwaardige situatie anders behandeld worden en hiervoor een redelijke en objectieve rechtvaardiging ontbreekt (ENAR 2009: 6). Er bestaat geen consistente en statistisch gezien duidelijke samenhang tussen etniciteit en de neiging tot het plegen van een strafbaar feit en etniciteit kan dus ook niet als basis gezien worden voor verdenking en handelen van de politie naar deze verdenking (ENAR 2009).

Hoewel ik bijna niet heb gezien dat er in Veenendaal etnisch wordt geprofileerd bestaat er dus wel reële kans dat ze dit toch doen als we aannemen dat de agenten ook daadwerkelijk handelen naar wat ze zeggen, namelijk dat Marokkanen eerder controlewaardig zijn.

Repressieve maatregelen

In de meeste gevallen resulteerde het staande houden niet in verbaliseren of een aanhouding. Slechts elf van 62 staande gehouden burgers kreeg een boete of werd aangehouden. Bij de Marokkaanse burgers waren dit er vier en bij de Nederlandse burgers waren dit er vijf. Er kan aan de hand van deze cijfers dus niet gezegd worden dat de politie Veenendaal selectief is in het toekennen van een boete of het aanhoudingswaardig achten van burgers met betrekking tot etniciteit. Er kan ook niet geconcludeerd worden dat de (veronderstelde) slechte relatie tussen de politie en Marokkanen (zie bijvoorbeeld de Jong 2007) resulteert in het vaker aanhouden of beboeten van Marokkanen. Als het volgens de agenten uitdagende en ongeleefde gedrag van Marokkanen namelijk zou leiden tot meer confrontaties tijdens het staande houden, zoals Sean beweert ⁴⁰, zou dit teruggezien moeten worden in het vaker bestraffen van het gedrag van deze Marokkanen.

Dat dit uit mijn gegevens niet blijkt betekent ofwel dat het gedrag van Marokkanen niet zo veel verschilt van het gedrag van Nederlanders ofwel dat de agenten goed weten om te gaan met het ‘ongeleefde’ gedrag van Marokkanen waardoor een confrontatie wordt voorkomen.

De politie Veenendaal is daarentegen wel selectief in het toekennen van een boete of het aanhoudingswaardig achten van burgers met betrekking tot andere factoren dan etniciteit. Niet iedereen kreeg namelijk een boete voor het zich schuldig maken aan een strafbaar feit.

De agent heeft een discretionaire bevoegdheid. Je hebt de mogelijkheid om zelf te beslissen of je bekeurt of niet. Je hebt met een persoon te maken en je kan dus niet altijd hetzelfde doen.

Dit probeer je wel na te streven, maar bij sommige gevallen zijn er verschillen. Het standaard protocol is niet altijd toepasbaar (Mark).

Een protocol is “een stelsel van afspraken, of een voorschrift over hoe iets gedaan moet worden” (online encyclopedie). Zo was er bijvoorbeeld afgesproken na voortdurende problemen met de Marokkaanse veelpleger Alfred die bijna elke dag en vooral in het weekend dronken over straat liep en mensen lastig viel, dat de agenten hem telkens een boete moesten geven als hij een overtreding beging ondanks dat er bekend was dat hij deze niet kon betalen. Aangezien Alfred zich zelden aan een overtreding zwaarder dan openbare dronkenschap schuldig maakte, kon hij niet langer dan een paar uur opgesloten worden. Er werd verwacht dat hier met het opstapelen van onbetaalde boetes verandering in gebracht kon worden ⁴¹. De agenten vonden dit alleen niet in alle gevallen toepasbaar. Soms moest hij namelijk

⁴⁰ Sean zei dat jonge dienders zeer veel confrontaties hebben met Marokkanen waardoor ze vaker in de cel zouden belanden.

⁴¹ Openstaande boetes worden na verloop van tijd omgezet in een gevangenisstraf.

aangehouden worden, omdat hij niet wilde luisteren en bleef rondhangen op plekken waar de agenten hem hadden bevolen weg te gaan en in andere gevallen vonden de agenten zijn gedrag niet hinderlijk genoeg om hem ervoor te bekeuren. De agent bepaalt dus uiteindelijk zelf hoe er wordt gehandeld, ongeacht het protocol. Zo mag er bijvoorbeeld gestraft worden als een agent wordt beledigd, maar ligt het aan de context of dit daadwerkelijk wordt gedaan. Een man die zijn middelvinger op stak naar de politie werd bijvoorbeeld niet bekeurd, omdat hij dit in het donker deed en hij slechts in het gezelschap was van zijn vriendin. “Als het op de markt was, dan moet je wel. Iedereen ziet het. Als je dan niks doet wordt je als organisatie uitgelachen” (Liesbeth⁴²). Een agent bepaalt ook zelf of een verkeersovertreding ernstig genoeg is om te verbaliseren. Dit is weer erg persoonsgebonden. Deniz⁴³ waarschuwde bijvoorbeeld een vrouw van wie het kind niet in de gordel zat, terwijl Henk een man bekeurde voor het niet goed bevestigen van het kinderstoeltje van zijn dochter. De agenten beoordeelden de mate van gevaarstelling⁴⁴ dus verschillend. De keuze voor repressieve maatregelen wordt dus bepaald door de context: waar is het en wie zijn erbij betrokken? en de ernst van het strafbare feit: hoe gevaarlijk/ernstig is de gedraging? Daarnaast speelt het tijdstip en de capaciteit ook een rol. Als er weinig mensen in dienst zijn en het is druk, gaan belangrijker dingen als een melding voor en als de dienst bijna ten einde is zullen de meeste agenten proberen, als dit enigszins mogelijk is, te voorkomen dat ze iemand moeten aanhouden.

⁴² Liesbeth is al tien jaar in dienst en één van de surveillanten die weer opnieuw in opleiding is. Ze maakte deze opmerking naar aanleiding van het opsteken van een middelvinger door een burger.

⁴³ Een ‘Turkse’ hoofdagent.

⁴⁴ Gevaarstelling: het gevaar dat de burger veroorzaakt voor zichzelf en anderen.

Conclusie

Leden van etnische minderheden zijn oververtegenwoordigd in de criminaliteitsstatistieken. In Nederland is veel onderzoek gedaan naar verklaringen voor het criminele gedrag van leden van etnische minderheden. Er is daarentegen nauwelijks aandacht besteed aan de mogelijkheid dat de oververtegenwoordiging een weerspiegeling is van selectief politieoptreden. Ik stelde daarom de vraag welke factoren van invloed zijn op de keuzes die politiemensen maken met betrekking tot het staande houden van burgers, een praktijk waarin selectief politieoptreden het duidelijkst op te merken is, en of deze selectiviteit mogelijk een verklaring is van de oververtegenwoordiging van etnische minderheden in de criminaliteitscijfers.

Volgens de literatuur speelt 'veiligheid' een belangrijke rol in de selectiviteit van de politie. De onveiligheidsgevoelens van burgers, die voor een groot deel worden veroorzaakt en versterkt door de media, bepalen namelijk de agenda van de criminaliteitsbestrijders (van Gestel 2006). Met de privatisering van de veiligheidsindustrie is de politie steeds meer klantgericht gaan werken, waarbij de burgers tevreden moeten zijn (Aas 2007). Veiligheid wordt als een taak van de politie gezien en als de bevolking zich onveiliger voelt, moet de politie hierop reageren (Huberts, in Boels 2003). Het verminderen van angst en onveiligheid is bijna even belangrijk geworden als het verminderen van criminaliteit zelf (Aas 2007). Overlastveroorzakers die de onveiligheidsgevoelens van burgers aanwakkeren slokken hiermee de aandacht op van de politie. Hierdoor kan het in de cijfers lijken of andere vormen van 'criminaliteit' zijn afgenomen, terwijl in werkelijkheid alleen de aandacht van de politie voor deze activiteiten is afgenomen.

De oververtegenwoordiging van leden van etnische minderheden in de criminaliteitscijfers kan dan ook veroorzaakt worden doordat de politie meer aandacht besteed aan deze groepen dan aan de etnische meerderheid. De etnische meerderheid is namelijk bang voor de etnische 'ander'. Etnische minderheden worden steeds vaker als een gevaar gezien en crimineel gedrag wordt als een kenmerk gezien van etnische minderheden, een gevoel dat ook weer wordt versterkt door de media. In krantenberichten met als onderwerp 'overlast' wordt steeds vaker de etniciteit vermeld (Koemans 2010). Daarnaast vallen bepaalde individuen of groepen de politiemensen meer op en deze verdachten krijgen daarom meer aandacht van de politie (Bervoets 2006). Als een politieteam vooral bestaat uit de etnische

meerderheid, zoals in Veenendaal het geval is, zullen leden van etnische minderheden meer opvallen omdat ze ‘anders’ zijn en omdat het beeld in de samenleving heerst dat ze crimineel zijn; een stereotype dat ook de politie kan beïnvloeden in haar verdenking (ENAR 2009). Dit is etnische profilering: het iemand als verdachte zien op basis van zijn of haar behoren tot een etnische minderheid (ENAR 2009). De oververtegenwoordiging van etnische minderheden in de criminaliteitscijfers wordt vervolgens weer gebruikt door de politie als legitimatie voor het gebruiken van etnische profilering. Volgens het ENAR schendt etnisch profileren het internationale verdrag tegen discriminatie waar alle EU-lidstaten aan verbonden zijn en het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (ENAR 2009).

Naast de invloed die veiligheid heeft op het selectieve politieoptreden, wordt ook de politiecultuur als verklaring gezien voor het gedrag van politiemensen (Loftus 2009, Prenzler 1997). Zo zou de onevenredige aandacht die politiemensen wellicht hebben voor leden van etnische minderheden verklaart kunnen worden doordat het gebruikelijk is voor politiemensen om naar dingen te kijken die ongewoon zijn, waardoor leden van de ‘ongewone’ etnische minderheden meer opvallen (Chan 1996). De politiecultuur komt voort uit de vervreemding die politiemensen ervaren met de samenleving: ze staan symbool voor de autoriteit van de staat en slecht nieuws. Ook het gevaar wat het werk met zich meer brengt versterkt de band tussen politiecollega’s: de politie moeten handelend reageren in situaties die de meeste burgers juist proberen te vermijden (Loftus 2009). Wat als één van de belangrijkste kenmerken van de politiecultuur wordt gezien is dat politiemensen hun rol in de samenleving overwaarden en zichzelf zien als de dunne lijn die het verschil maakt tussen orde en chaos. Taken die niet direct met het bestrijden van criminaliteit te maken hebben worden ondergewaardeerd (Loftus 2009). De sterke intuïtie die politiemensen met ervaring hebben wordt vaak als een positief kenmerk gezien van de politiecultuur, omdat ze daardoor beter en effectiever kunnen werken, maar soms hebben politiemensen zulke rigide ideeën dat ze informatie uitsluiten dat deze ideeën tegenspreekt (Keijzer Steennis 2010).

De politie is een publieke organisatie en uit onderzoek van Leisink en Steijn (2009) is gebleken dat in een publieke organisatie de toewijding van werknemers aan het algemeen belang van invloed is op hun toewijding aan de organisatie en de manier waarop ze werken. Als politiemensen het gevoel hebben dat de werkomgeving hen belemmert in het utiliseren van hun toewijding aan het algemeen belang raken ze gefrustreerd en neemt hun toewijding aan de organisatie af. Naast deze toewijding speelt ook de doelstelling van productiviteit een rol in de manier waarop politiemensen hun werk (kunnen) doen. Met zo min mogelijk

middelen moet er zoveel mogelijk bereikt worden. Ook de politie moet zo efficiënt mogelijk werken (Chegini 2010).

Onveiligheid en onveiligheidsgevoelens nemen een prominente plek in, in het beleid van de gemeente Veenendaal en van politiekorps Utrecht, waar Veenendaal een onderdeel van is. Veenendaal heeft vooral te maken met overlastgevendende jongeren en een zogenoemde ‘marokkanenproblematiek’ (CulemborgseCourant 2010, DeWeekKrant 2010). De relatie tussen de politie en Marokkaanse jongens is niet goed.

Het klantgerichte werken van de politie waar Aas (2007) het over heeft is terug te zien in Veenendaal. Onder de Veenendaalse politieagenten heerst duidelijk de gedachte dat je als politie ten dienste staat van de burger. Als de burgers zich onveilig voelen, vinden de agenten dat ze hier iets aan moeten doen. Productiviteit is ook een belangrijke doelstelling bij de politie Veenendaal waardoor de chefs met zo min mogelijk inzet van middelen, zo veel mogelijk resultaat moeten laten zien. Vanwege beperkte financiële middelen worden er weinig technologische vernieuwingen doorgevoerd en vinden de agenten dat er een gebrek aan menskracht is. Door dit gebrek voelen agenten zich beperkt in het uitvoeren van hun taak. Ze kunnen niet doen wat ze willen en denken te moeten doen, waardoor ze minder gemotiveerd worden, zoals in het onderzoek van Leijnsink en Steijn (2010) naar de invloed van motivatie om in de publieke sector te werken op de arbeidsproductiviteit ook werd aangetoond. Daarnaast blijkt dat het gepercipieerde gebrek aan menskracht ook bepalend is voor de manier waarop de burgers worden bejegend. In de literatuur wordt er gesteld dat de politiecultuur verklaart hoe politiemensen burgers bejegenen (Loftus 2009), maar niet dat dit onderdeel van de cultuur wordt beïnvloedt door een vermeende onderbezetting die gevoelens van onveiligheid onder politiemensen teweeg brengt. Vanwege een gebrek aan versterking kunnen burgers niet hard worden aangepakt en moeten de agenten ze vriendelijk benaderen om confrontaties te voorkomen. De agenten willen burgers ook als gelijke behandelen aangezien zichzelf niet boven de burger vinden staan.

De drang naar rechtvaardigheid en het willen helpen van mensen speelde een belangrijke rol in de keuze van de agenten om bij de politie te gaan werken, maar ze hebben niet het idee dat ze het verschil maken tussen orde en chaos, wat als een belangrijk kenmerk van de politiecultuur wordt gezien (Loftus 2009). De vervreemding van de samenleving die agenten ervaren en het gevaar waarmee agenten geconfronteerd worden tijdens hun werk is wel weer bepalend voor het ontstaan van een hechte band tussen collega's. Doordat zij worden gezien als de boeman en omdat zij op elkaar moeten kunnen vertrouwen is er een

sterke onderlinge solidariteit. Dit komt overeen met resultaten uit andere onderzoeken (Loftus 2009). Daarnaast gaven de agenten zelf aan dat ook het 's nachts werken en het feit dat zij meer zien dan de gemiddelde burger de band tussen collega's versterkt.

Intuïtie wordt als een vaardigheid gezien die men krijgt met ervaring (Keijzer Steennis 2010) De agenten in Veenendaal maken veel beslissingen op basis van hun intuïtie. Ze weten dat er iets is, maar ze kunnen niet zeggen wat. Ze noemen dit zelf "onderbuikgevoelens". Vanwege hun ervaring zouden politiemensen dingen aanvoelen en hiernaar handelen (Keijzer Steennis 2010). Bepaalde groepen en individuen zullen dan meer opvallen op basis van eerdere ervaringen met crimineel gedrag van leden van deze groepen (Bervoets 2006). Woninginbraken worden beschouwd als een groot probleem in Veenendaal. De bekende inbrekers zijn vooral Marokkaanse jongens. Hoewel de agenten in Veenendaal vinden dat je niet naar je vooroordelen moet handelen, is de relatieve kans dat Marokkanen iets strafbaars doen naar hun idee groter en vinden ze Marokkanen daarom eerder controlewaardig dan Nederlanders.

Er bestaat dus een reële kans tot etnische profilering in Veenendaal, omdat de agenten zelf aangeven dat ze het als een legitiem middel zien dat voortkomt uit de 'objectieve' realiteit, namelijk dat een hoog percentage van Marokkaanse burgers crimineel actief is. Het ENAR (2009) en Chan (1996) merkte deze tendens onder politiemensen ook op. De meeste van de 62 staande gehouden burgers waren echter niet verdacht op basis van etniciteit, maar op basis van de context waar ze zich in begaven. Soms hadden ze een overtreding begaan en soms werd de manier waarop een persoon reed, de auto waarin een persoon reed, waar de persoon zich bevond of hoe een persoon keek, als verdacht gezien. Ook kan er niet gezegd worden dat de politie Veenendaal selectief is in het toekennen van een boete of het aanhoudingswaardig achten van burgers met betrekking tot etniciteit. Het staande houden van Marokkaanse burgers resulteerde namelijk niet vaker (of minder vaak) in repressieve maatregelen dan het staande houden van andere burgers. Er zijn wel andere factoren die de selectiviteit van de agenten bepalen. De keuze om tot aanhouding of verbaliseren over te gaan wordt vaak bepaald door de context en de ernst van het strafbare feit. Daarnaast speelt het tijdstip en de capaciteit ook een rol.

In de literatuur wordt weinig aandacht besteed aan de invloed van leidinggevenden op de selectiviteit van de politie, terwijl uit dit onderzoek is gebleken dat de sturing van leidinggevenden meer dan eens leidend is in waar agenten zich op richten. Zo zijn de werkopdrachten erg belangrijk. Hierin wordt van te voren bepaald op welke individuen of

groepen de agenten zich moeten richten. Ook de nieuwe regeling van het controleren van bekende inbrekers en hun gezelschap stuurt de selectiviteit. Daarnaast blijkt dat de doelstelling van productiviteit ertoe leidt dat er niet veel gesurveilleerd kan worden, omdat andere taken voorrang krijgen en er niet genoeg geld beschikbaar is om extra agenten in te zetten die wel zouden kunnen surveilleren op dagen met veel meldingen.

Doordat er weinig werd gesurveilleerd, werd er ook slechts een beperkt aantal keren werd staande gehouden. Hierdoor is het mogelijk dat ik gevallen waarin wel duidelijk etnisch geprofileerd werd gemist heb. Ook is gebleken dat er grote verschillen bestaan tussen verschillende wijkteams, met name tussen die van dorpen en grote steden. Dit onderzoek is dus niet generaliseerbaar naar andere wijkteams. Wel hoop ik met dit onderzoek een aanzet te hebben gegeven tot meer onderzoek naar politieoptreden in Nederland, want de bevindingen tonen aan dat de er veel verschillen bestaan tussen het politieapparaat in Engeland en Amerika, waar het meeste onderzoek naar de politiecultuur en etnisch profileren vandaan komt, en het politieapparaat in Nederland.

Bibliografie

Aas, K.F.

2007 *Globalization & Crime (Key Approaches to Criminology Series)*. Los Angeles: Sage Publications

Beirne, P., Messerschmidt, J.

2006 *Criminology*. New York: Oxford University Press

Bervoets, E.

2006 *Tussen respect en doorpakken. Een onderzoek naar politieke aanpak van Marokkaanse jongeren in Gouda, Utrecht en Amsterdam*. Den Haag: Elsevier overheid

Blokland, M., Grimbergen, K., Bernasco, W., Nieuwbeerta, P. (2010) Criminaliteit en etniciteit. *Tijdschrift voor Criminologie* 52(2): 122-152

Boels, M.F., van Doorn, V.J.M., Kersten, M., Rijkers, S.R., & Wittenberg, D.J. (2003) *Onveilig Nederland? Over beleid, criminaliteitscijfers en veiligheidsgevoelens in Nederland*. Faculteit der Sociale Wetenschappen afd. politicologie.

Boer, M.S.

2008 *Culturele diversiteit in opvattingen over misdaad en straf onder leerlingen van het VMBO*. Igitur archive

Bommels, B.

2003 *De politie in Nederland. Opboksen tegen misdaad en geweld*. Nederland: Balans

Borgh, C. de,

Politiek Conflict & State Crime, College 5 in de cursus Verdieping Criminologie. Utrecht: Criminologie UU, 2011

Bovenkerk, F. (1993) *Crime and the Multi-ethnic Society: A View from Europe*. *Crime, Law and Social Change* 19: 271-280

CBS

2011 Aantal verdachten van misdrijven naar politieregio

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/default.aspx?DM=SLNL&PA=80319ned&D1=a&D2=0&D3=0%2c502&D4=7-9&HDR=T%2cG3&STB=G2%2cG1&VW=T> (15-06-2011)

CBS

2011 Statline www.cbs.nl (08-06-2011)

Chan, J. (1996) Changing Police Culture, *[British journal of criminology, delinquency and deviant social behaviour](#)* 36(1): 1-109

Chegini, M.G. (2010) The Relationship between Organizational Culture and Staff Productivity Public Organizations. *Journal of Social Sciences* 6(1): 127-129

CulemborgseCourant

2010 Criminaliteit in Veenendaal gestegen

<http://www.culemborgsecourant.nl/page/Plaatsnamen/Veenendaal/Criminaliteit-in-Veenendaal.495348.news> (23-01-2011)

Devery, C. (2010) Criminal Profiling and Criminal Investigation. *Journal of Contemporary Criminal Justice* 26(4):393-409

De Week Krant

2010 Veenendaal gebukt onder Marokkaanse criminaliteit

<http://www.deweekkrant.nl/pages.php?page=1119401> (23-01-2011)

Doomen, J.

2009 [1990] De hollende kleurling. Het Nederlandse strafrecht in tien verhalen. Amsterdam: Contact

Dowler, K., Fleming, T., Muzzatti, S. L. (2006) Constructing Crime: Media, Crime, and Popular Culture. *Canadian journal of criminology and criminal justice* 48(6):837-850

Elsevier

2010 Jonge Marokkaanse criminelen terroriseren Veenendaal

<http://www.elsevier.nl/web/Nieuws/Nederland/260897/Jonge-Marokkaanse-criminelen-terroriseren-Veenendaal.htm> (23-01-2011)

ENAR & OCJI (2009) Etnisch profileren. ENAR Factsheet 40 oktober 2009

Encyclopedie Online

2011 www.encyclo.nl (21-06-2011)

Erikson, T.

2007 Globalization: The Key Concepts. New York: Berg

Gemeente Veenendaal

2011 Veiligheidsbeleid

<http://www.veenendaal.nl/index.php?simaction=content&mediumid=1&pagid=1094> (23-01-2011)

Gemert, F. van.

1998 Ieder voor zich. Kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens. Amsterdam: Het Spinhuis.

Gestel, B. van.

2006 Nieuws, beleid en criminaliteit: over de wisselwerking tussen lokale media en criminaliteitsbestrijders. Amsterdam: Aksant

Goldstein, D.M. (2010) Toward a Critical Anthropology of Security. *Current Anthropology* 51(4):487-517

Grafiektool

2011 Grafiektool www.grafiektool.nl (08-06-2011)

Hildebrandt, M., Makinwa, A., Oehmichen, A.

2009 *Controlling Security in a Culture of Fear*. The Hague: Boom Legal Publishers

Jong, J.D. de.

2007 *Kapot moeilijk. Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van Marokkaanse jongens*. Amsterdam: Aksant

Keijzer Steennis, M. (2010) De sprong van scholten. *HAN Business Publications* 5: 123-146

Kennedy, E.M. (1990) Fight Evil, Forget Freedom. *Human Rights* 17(3): 36-38

Koemans, M. (2010) 'White trash' versus 'Marokkaanse straatterroristen'. *Tijdschrift voor Criminologie* 52(2): 201-217

Leun, J. van der., Kromhout, M., Easton, M., Weerman, F. (2010) Criminaliteit, migratie en etniciteit. *Tijdschrift voor Criminologie* 52(2): 107-121

Leisink, P., Steijn, B. (2009) Public Service Motivation and Job Performance of Public Sector Employees in the Netherlands. *International Review of Administrative Sciences* 75: 35-52

Loftus, B. (2010) Police Occupational Culture: Classic Themes Altered Times. *Policing & Society* 20(1):1-20

Nu.nl

2011 Politie lost minder misdrijven op. www.nu.nl (06-04-2011)

Politie Utrecht

2011 Prioriteiten <http://www.politie.nl/Utrecht/Uwwijk/veenendaal/prioriteiten/> (23-01-2011)

Prenzler, T. (1997) Is there a Police Culture? *Australian Journal of Public Administration* 56(4): 47-56

San, M. van,

1998 Steken en stelen. Delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland. Amsterdam: Het Spinhuis.

Steden, R. van., Roelofs, M., Heijnen, M. (2009) Pluriforme politiefunctie. Inventarisatie van en burgerpercepties over beveiligers, toezichthouders en handhavers. Amsterdam: Dynamics of Governance, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Vrije Universiteit

Stokkom, B.A.M. van,

2000 Het mannelijke ego. Over onzekerheid, hoge eigendunk en agressie, *Justitiële verkenningen* 1: 48-60

Westmarland (2005) Ethics and Integrity: Breaking Down the Blue Code of Silence. *Policing and Society* 15(2): 145-165

Weenink, D. (2009) Explaining Ethnic Inequality in the Juvenile Justice System. An Analysis of the Outcomes of Dutch Prosecutorial Decision Making. [*British journal of criminology, delinquency and deviant social behaviour*](#) 49 (2): 220-242

Wetboek van strafvordering

2011 artikel 27 <http://www.wetboek-online.nl> (23-06-2011)

Bijlage 1: Rangen

Rang	Omschrijving	Kenmerk
Werkstudent	Agent in opleiding	
Surveillant	Beperkte taakstelling. Basispolitiezorg wijkteam	
Agent	Basispolitiezorg wijkteam of werkzaam bij recherche	
Hoofdagent	Werkzaam bij verschillende onderdelen van politie	
Brigadier	Vaak coördinerende functie	
Inspecteur	Vaak leidinggevende functie of een speciale taak. Kan ook HOVJ zijn en heeft dan extra bevoegdheden	
Hoofdinspecteur	Leidinggevende functie (wijkteamchef). Kan ook HOVJ zijn en heeft dan extra bevoegdheden	
Commissaris	Leidinggevende functie (districtschef) of beleidsfunctie	
Hoofdcommissaris	Hoogste rang (korpschef) en eindverantwoordelijk voor politieregio waar werkzaam	

Er is geen verschil in opsporingsbevoegdheid tussen werkstudent, surveillant, agent, hoofdagent en brigadier. Daarnaast kan ook een agent of hoofdagent een coördinerende functie hebben in Veenendaal als hij of zij hiervoor geschikt wordt geacht. De Veenendaalse agenten zien weinig verschil in autoriteit tussen de rangen agent, hoofdagent en brigadier. Het grootste verschil ligt in het salaris. Hoe hoger de rang, hoe hoger het salaris.

Bijlage 2: Verdachten en herkomst

Tabel 2: Verdachten percentages en verdeling misdrijven; herkomst en woongemeente.

Generatie ↓ ↗	Totaal generaties					
Geslacht ↓ ↗	Totaal mannen en vrouwen					
Leeftijd ↓ ↗	Totaal 12 tot 80 jaar					
Woongemeente ↓ ↗	Veenendaal					
Perioden ↓ ↗	2006, vrijdag 29 september*					
Onderwerpen ↓ ↗	Percentage verdachten					
Aard misdrijf ↑ ↗	Totaal misdrijven	Geweldsmisdrijven	Vermogensmisdrijven	Vernieling en openbare orde	Verkeersmisdrijven	Overige misdrijven
Herkomstgroepering ↗	%					
Totaal herkomstgroeperingen	1,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2
Autochtonen	1,0	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2
Marokko	7,1	2,3	3,5	1,4	0,6	1,1

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 24-6-2011

(CBS 2011)

Tabel 3: Bevolking, herkomstgroepering 2006

Leeftijd ↓ ↗	Totaal alle leeftijden	
Onderwerpen ↓ ↗	Totale bevolking	
Perioden ↓ ↗	Mannen en vrouwen	
Regio's ↑ ↗	2006	
Herkomstgroepering ↗	Veenendaal	
	aantal	
Totale bevolking	61 669	
Autochtoon	52 095	
Marokko	2 847	

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 24-6-2011

(CBS 2011)

Aangezien er alleen gegevens zijn over het percentage verdachten naar herkomst in het jaar 2006 heb ik om de absolute getallen te laten zien ook de bevolking naar herkomst in het jaar 2006 gebruikt.

Tabel 4: Aantal verdachten naar herkomst

<i>Veenendaal</i>	
	Verdachten
Totaal bevolking	863,7
Autochtoon	520,14
Marokko	202,13

Bijlage 3: Samenvatting

Inleiding

Leden van etnische minderheden zijn oververtegenwoordigd in de criminaliteitsstatistieken. In Nederland is veel onderzoek gedaan naar verklaringen voor het criminele gedrag van leden van etnische minderheid. Er is daarentegen nauwelijks aandacht besteed aan de mogelijkheid dat de oververtegenwoordiging een weerspiegeling is van de selectiviteit van het politieoptreden. Ik wil daarom de vraag beantwoorden welke factoren van invloed zijn op de keuzes die politiemensen maken met betrekking tot het staande houden van burgers, een praktijk waarin selectief politieoptreden het duidelijkst op te merken is, en of deze selectiviteit mogelijk een verklaring is van de oververtegenwoordiging van etnische minderheden in de criminaliteitscijfers. Hiervoor heb ik tien weken onderzoek gedaan bij de politie in Veenendaal. Ik maakte gebruik van de methodes participerende observatie en open interviews.

Hoofdstuk 1: Veiligheid en selectiviteit

Onveiligheidsgevoelens/ Onveiligheidsgevoelens en de media

Volgens de literatuur speelt veiligheid een belangrijke rol in de selectiviteit van de politie. De onveiligheidsgevoelens van burgers, die voor een groot deel worden veroorzaakt en versterkt door de media, bepalen namelijk de agenda van de criminaliteitsbestrijders (van Gestel 2006). Veiligheid wordt als een taak van de politie gezien en als de bevolking zich onveiliger voelt, moet de politie hierop reageren (Boels 2010). Het verminderen van angst en onveiligheid is bijna even belangrijk geworden als het verminderen van criminaliteit zelf (Aas 2007). Overlastveroorzakers slokken hiermee de aandacht op van de politie. Hierdoor kan het in de cijfers lijken of andere vormen van ‘criminaliteit’ zijn afgenomen, terwijl in werkelijkheid alleen de aandacht van de politie voor deze activiteiten is afgenomen.

Selectief politieoptreden en etnische profilering

Politiewerk is niet mogelijk zonder een zekere vorm van selectiviteit. Politiemensen kunnen niet aan iedereen evenveel aandacht besteden (Bervoets 2006). Het is gebruikelijk onder politiemensen om te kijken naar dingen die ‘ongewoon’ zijn en naar dingen die agenten opvallen vanuit hun ervaring (Chan 1996). De oververtegenwoordiging van leden van

etnische minderheden in de criminaliteitscijfers kan ook veroorzaakt worden doordat de politie onevenredig veel aandacht besteedt aan deze groepen. Dit is etnische profilering: het iemand als verdachte zien op basis van zijn of haar behoren tot een etnische minderheid. Diezelfde oververtegenwoordiging wordt vervolgens weer gebruikt door de politie als legitimatie voor het gebruiken van etnische profilering (Chan 1996). Volgens het ENAR gaat etnisch profileren in tegen verdrag tegen discriminatie waar alle EU-lidstaten aan verbonden zijn (ENAR 2009).

Organisatie en cultuur

Naast de invloed die veiligheid heeft op het selectieve politieoptreden, wordt ook de politiecultuur als verklaring gezien voor het gedrag van politiemensen (Loftus 2009). Hoewel er misschien niet eens zo veel verschillen bestaan tussen de politiecultuur en de cultuur van andere organisaties, heeft de politie wel een bijzondere rol in de samenleving, waarbij normale kenmerken van de cultuur vergaande gevolgen kunnen hebben (Prenzler 1997). Zo lijkt het een ongeschreven regel te zijn om te zwijgen over onjuist gedrag van collega's (Chan 1996) en is het gebruikelijk om naar dingen te kijken die ongewoon zijn, waardoor leden van de 'ongewone' etnische minderheden vaak de aandacht zouden kunnen trekken. Wat als één van de belangrijkste kenmerken van de politiecultuur wordt gezien is het overdreven beleven van missie naar de politie rol. Ze overwaarden hun rol in de samenleving als de dunne lijn die het verschil maakt tussen orde en chaos. Taken die niet direct met het bestrijden van criminaliteit te maken hebben met criminaliteitsbestrijding worden ondergewaardeerd (Loftus 2009). De sterke intuïtie die politiemensen met ervaring hebben wordt vaak als een positief kenmerk gezien, omdat ze erdoor beter en effectiever kunnen werken, maar soms hebben mensen zulke rigide ideeën dat ze informatie uitsluiten dat deze ideeën tegenspreekt (Keijzer Steennis 2010).

Hoofdstuk 2: Politie Veenendaal

De gemeente en de politie

Onveiligheid en onveiligheidsgevoelens nemen een centrale rol in, in het beleid van de gemeente Veenendaal en van politiekorps Utrecht, waar Veenendaal een onderdeel van is. Het wijkteam Veenendaal is een jong team dat grotendeels bestaat uit leden van de etnische meerderheid.

Criminaliteit in Veenendaal

Veenendaal heeft vooral te maken met een ‘marokkanenproblematiek’ en overlastgevende jongeren. De gemeente heeft extra subsidie gekregen om de problemen met Marokkaanse jongeren aan te pakken.

Problemen met Marokkaanse jongeren.

Algemene groepsdynamische processen zouden verklaren waarom het groepsgedrag van Marokkaanse jongens kan resulteren in collectief overlastgevend en crimineel gedrag. Omstandigheden thuis dwingen de jongens om de behoeften aan erkenning, vermaak en veiligheid buitenshuis te bevredigen op straat. Ze vormen hier dan groepen met andere Marokkaanse jongens, voor hun plezier, maar ook om te stelen bijvoorbeeld. Als steeds meer jongens het idee krijgen dat delinquent gedrag wordt beloond, kan dit resulteren in collectief strafbaar gedrag. De relatie tussen de politie en Marokkaanse jongens is niet goed.

Hoofdstuk 3: Het politiewerk in Veenendaal

Een publieke organisatie

In Veenendaal heerst duidelijk de gedachte dat je als politie ten dienste werkt van de burger. Als de burgers zich onveilig voelen, vinden de agenten dat ze hier iets aan moeten doen. Productiviteit is ook een belangrijke doelstelling bij de politie Veenendaal waardoor de chefs met zo min mogelijk inzet van middelen, zo veel mogelijk resultaat moeten laten zien. Hierdoor worden er weinig technologische vernieuwingen doorgevoerd en is er een gepercipieerd gebrek aan mankracht. Door dit gebrek voelen agenten zich beperkt in het uitvoeren van hun taak. Ze kunnen niet doen wat ze willen doen en voelen zich onveilig.

Contact

Het gepercipieerde gebrek aan menskracht lijkt bepalend te zijn voor de manier waarop de burgers worden bejegend. De politiecultuur die ook de bejegening van burgers zou verklaren (Loftus 2009) wordt in dit opzicht dus beïnvloedt door de bezetting van het politieteam. Daarnaast hebben de agenten de hulp van de burger nodig om criminaliteit te kunnen bestrijden, dus de relatie moet goed zijn. de agenten zelf moeten dan wel duidelijker communiceren.

Cultuur

De drang naar rechtvaardigheid en het willen helpen van mensen speelde een belangrijke rol in de keuze van de agenten om bij de politie te gaan werken, maar ze hadden niet het idee dat ze het verschil maakte tussen orde en chaos, zoals in North Shire wel het geval was (Loftus 2009). Ze hoefden de wereld niet te verbeteren. De vervreemding en het gevaar was bepalend voor het ontstaan van een hechte band tussen collega's. Deze bevinding ondersteunt bevindingen uit andere onderzoeken (Loftus 2009). Doordat zij meer zien dan de gemiddelde burger, doordat zij 's nachts werken en omdat zij op elkaar moeten kunnen vertrouwen is er een sterke solidariteit. Intuïtie werd door de agenten als een *skill* gezien die men kreeg met ervaring. Ze weten dat er iets is, maar ze kunnen niet zeggen wat. Ze noemen dit zelf "onderbuikgevoelens".

Surveilleren

Er is weinig sturing met betrekking tot het surveilleren. Dit is dan ook geen prioriteit in de organisatie. Agenten hebben de vrijheid om zich te richten op dat waar hun affiniteit ligt. Woninginbraken zijn een groot probleem in Veenendaal en de agenten besteden dan ook veel tijd aan het betrappen van inbrekers. Aangezien de bekende inbrekers vooral Marokkaanse jongens zijn, bestaat ook hier het risico dat Marokkaanse individuen de aandacht trekken van agenten. Vanwege hun ervaring zouden politiemensen namelijk dingen aanvoelen en hiernaar handelen (Keijzer Steennis). Bepaalde groepen en individuen zullen dan meer opvallen op basis van eerdere ervaringen met crimineel gedrag van leden van deze groepen. De meeste bekende inbrekers zijn Marokkaanse jongens. Het opnemen van een woninginbraak wordt gedaan door de Noodhulp. Hier gaat ontzettend veel tijd in zitten. Desondanks vinden de agenten het een belangrijke taak voor de Noodhulp. Dat agenten andere taken die niet direct met criminaliteitsbestrijding te maken hebben onderwaarden zoals Loftus (2009) vond, is dus niet waar in Veenendaal.

Hoofdstuk 4: Selectiviteit

Wanneer is iemand verdacht?

De 62 staande gehouden burgers waren verdacht op basis van de context waar ze zich in begaven. Soms hadden ze een overtreding begaan en soms waren de manier waarop een persoon reed, de auto waarin een persoon reed, waar de persoon zich bevond of hoe een persoon keek, de basis voor het staande houden. Het kwam ook voor dat een auto de agenten

opviel, waarna er werd nagegaan van wie de auto was. Als dan bleek dat de persoon een strafrechtelijk verleden had werd hij of zij staande gehouden. Dit waren bijna altijd Marokkanen.

Etnische profilering in Veenendaal

Het is niet waargenomen, maar er bestaat wel een reële kans dat er etnisch geprofileerd wordt, omdat de agenten zelf aangaven dat ze het als een legitiem middel zien dat voortkomt uit de 'objectieve' realiteit. Een tendens die ook door andere onderzoekers is opgemerkt (Chan 1996 en ENAR 2009). De agenten zeiden wel weer duidelijk dat niet alle Marokkanen crimineel zijn en dat je ze ook niet zo moet behandelen. Ze spreken zichzelf dus enigszins tegen. Waarschijnlijk beseffen ze niet dat ook etnisch profileren als discriminerend gezien wordt door het Europees Verdrag van de Rechten voor de Mens, omdat niet iedereen hetzelfde behandeld wordt.

Repressieve maatregelen

Als er gekeken wordt naar de hoeveelheid repressieve maatregelen die werden getroffen naar aanleiding van de staandehoudingen, kan er niet gezegd worden dat de politie Veenendaal selectief is in het toekennen van een boete of het aanhoudingswaardig achten van burgers met betrekking tot etniciteit. Het staande houden van Marokkaanse burgers resulteerde namelijk niet vaker (of minder vaak) in repressieve maatregelen dan het staande houden van Nederlandse burgers. Er waren wel andere factoren die de selectiviteit van de agenten bepaalde. De keuze voor repressieve maatregelen werd vaak bepaald door de context en de ernst van het strafbare feit. Daarnaast speelt het tijdstip en de capaciteit ook een rol.

Conclusie

De onveiligheidsgevoelens beïnvloedden de agenten in hun werk. Met name waar ze hun aandacht op richtte werd er door bepaald, omdat de agenten vinden dat ze ten dienste van de burger werken. Als de burger zich onveilig voelt, vinden ze dat ze daar iets mee moeten doen. Het gepercipieerde gebrek aan menskracht bepaalt hoe de agenten gesocialiseerd worden om burgers te bejegenen, namelijk op een vriendelijke en rustige manier zodat confrontaties worden vermeden. De agenten onderwaarden taken als het opnemen van een woninginbraak niet en ze hebben niet het idee dat ze de wereld kunnen verbeteren. Het idee dat niet alle Marokkanen crimineel zijn en een kleine groep het verpest voor de rest is overheersend in

Veenendaal. De meeste agenten vinden dat de politie Marokkanen niet anders moet behandelen, hoewel er misschien wel eerder argwaan is bij Marokkanen. Daarentegen zien ze etnische profilering wel als een legitiem middel, omdat de relatieve kans groter is dat Marokkanen criminele gedrag vertonen. Ik heb geen etnische profilering gezien, maar dit kan er dus wel geweest zijn. Dit onderzoek is niet generaliseerbaar naar andere wijkteams in Nederland, omdat er grote verschillen blijken te bestaan tussen de wijkteams. Met dit onderzoek hoop ik een aanzet te hebben gegeven tot meer onderzoek naar het politieoptreden en de politiecultuur in Nederland.